

ԾԱԶԻԿ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐՐ

ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

16^{րդ} ՏԱՐԻ.—ԹԻԻ 27. (566)

2 ՕԳՈՍՏՈՍ 1903

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐՐ «ԾԱԶԻԿ»-Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ
ԳԱԻԱՌՆԵՐՈՒ համար, տարեկան 60. Վեցամսեայ 30 դր. — ԿՈՒՆՍՏ համար, տարեկան 50. Վեցամսեայ 25 դր. — ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ համար,
տարեկան 44. Վեցամսեայ 7 դր. Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամէն ամառ մէկին: — Ձեռքէ հատր 40 փարսյի կը ծախուի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ռուսահայ եկեղեց. կալուածներու խնդիրը
Պատմական ակնարկ մը Պապուքեան վրայ
ԱՐՇԱԿ Ա. ԱԼՊՈՅԱՆ
Շոգեհալին Մէջ (Ֆանթէզի)
ԱՒԱՍԼՈՅ
ԻՆՉ ԿՐՍԵՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ
Առողջարանութիւն և Բարոյագիտութիւն
Ցախն Հեռանքը (Նորավէպ)
ԶԱՊԷԼ ԵՍՍՅԵԱՆ
Զիւնին Նրզը
ԼԵՒՈՆ ՔԻՐԻՇՃԵԱՆ

ԿԱՆԱՆՑ ԲԱԺԻՆԸ
Զինացի Կինը
ԲԱՐՈՒԼԵՆ ՏՆԱՊՐԸ
Խոնրամ Գիշերական Հոգայցն Աստուծոյ
Թարգ. Յ. ԴՈՒՐԻԷՆ
Ո՞վ էր Ռիպեր
ԵՐԵՒԱԿ
ՎԷՆԱՎ՝ Քաղաքներու Կործանիչը
ԴՐԻՉ

ԱՊՍՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱԺԻՆ
Պոլսոյ Ապահովագրական Սէնտիքան
Հրդեհի Ապահովագրութեանը Ընդհ. Պայմաններ
Ապահովագրական Լուրեր
Կերական Խնդիրներ. Ուսուցիչներու ապագան
Մ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ
«ԾԱԶԻԿ»-Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)
Հոշակաւոր Մարդոց Սիրային Արկածները
Է. Ճ. ՀԱՐՏԻ

Նստակ կամ որ եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

درعالمده غلطهده قورشونلو خاتمهده نومرو ۷ زاغیک غزتهسی ادارهسی

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ԾԱԶԻԿ»

Կալարա, Բուրումնյու Խան քիւ 7

RÉDACTION DE LA REVUE „DZAGHIK“

Kourchoum Han N° 7, Galata. Constantinople.

ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՊԱՀ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՎԻՔՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԵՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐԷ
Ունի կեանքի, օժիտի, արկածի, ցմահ թռչակի ճիւղեր

VICTORIA
DE
BERLIN

ՎԻՔՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ կեանքի ապահովագրութիւններ ունի թէ՛ բժշկական
քննութեամբ եւ թէ՛ առանց բժշկական քննութեան
Առանց բժշկական քննութեան եղած կեանքի ապահովագրութիւններուն վճարումները
չարախախտ անսխալ ծախսերով տեղի կ'ունենան, սկսեալ 5 զրուչէն

Ապահովագրեալ գումար 1902ին Յը. 1,244,457,577
Պահեալ գումար 1902ին » 451,284,214

Հաստատուած 1853 20 տարւոյն առ
քայական հրովարտակով և ուղղակի կա-
ռավարութեան հսկողութեան ներքեւ:
(1)

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

Ոսմ Կայս. Պանքա

Քրետի Լիոնէ

Լիագոր Ընդհ. Ներկայացուցիչ
ՄԻՀՐԱՆ ՍԻՆԷՄ ԳԱԼՅԱՅԵԱՆ

Պոլիս, Քաղրքնոյլու խան, քիւ 45 եւ 45 Բ.

Չեռքի, ոտքի ու ոտքի եւ ձեռքի միանգամայն մեքենաներ կը գտնուին:

ՍԻՆԿԵՐ մեքենաները կը ծախուին մի միջին Սինկեր Բնկերութեան վաճառատանց մեզ՝

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԲԵՐՍ.	{ 1. Մեծ փողոց, Պօն Մառչի զէմ, Թ. 343 և 343 կրկին՝
	{ 2. Մեծ փողոց, Կալաթա Սէրայի Լիսէին զէմ.
ԿԱԼԱԹԱ.	{ 1. Սինկեր խան, Թիւնէլին ետեւը.
	{ 2. Գարաքէօյ, Թրամվէյին կայարանին զէմ.
ՊՈԼԻՍ.	{ 1. Սուլթան Համամ, Թ.
	{ 2. Սուլթան Պէյազիտ, Թրամվէյի կայարանին զէմ, Թ. 13.
ՍԿԻՍԱՐ.	Չարչը Պօյու, Թ. 120.

Դասերը եւ նորոգութիւնք ձրի.

Կասաբեալ երախտաւորութիւն:

(9) 5—52

Մասնաճիւղեր գաւառաց բոլոր քաղաքներուն մեջ:

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ, բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ մը ունենալ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ գէշ տեւակէ մեքենայ մը անվերջ զգոցութեանց եւ տաղտոտ կի ազդերի մըն է:

Բոլոր աշխարհ զիտէ թէ՛

ՍԻՆԿԵՐ

ՀԱՅԲԱՅԹԻԶ ԿԱՅՍ. ՊԱԼԱՏԱՆ

The Singer Manufacturing Co

մեքենան լաւագոյնն է. սոյն մեքենան ա. մէնէն աւելի կատարելագործուածը, հաս. տատուրը եւ զիրագործածելին ըլլալուն՝ բոլորովն աշխարհի մէջ՝ ամէն ոք Սինկերի մեքենաները կը գնէ:

ԳԱՐԱԳԱՆ ԵՂԲԱՐԲ

Վաճառատուն Բիւժեալ 1874ին

ՄԵԾ ՄԹԵՐԱՆՈՑ

Հուսանկարչական պիտուից

Գուլի Գաբու 675—677

ՍԻՆԿԵՐԻ ՍԱԼ

Բերա, Մեծ փողոց 398

Արծաթի ժէլաթինո-Պրո-

միւրով բլաքներ և թուղթեր

A. Lumiere & ses fils

Ilford & Barnet

Ամէն վաճառանիշով օպէտք-

թիւներ, Իօգմէնի քոտաք-

ներ եւ ֆիլմեր

Ալիսաուսթիւնք

ամաքեռններու համար

(19) 3—13

Սինկեր Բնկերութեան կերպ. վարչա. տեղին կը գտնուի Բերա, Մեծ փողոց, Թ. 343 և 343 կրկին, Սարգիս Պէյ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ (ՊԱՐՏԻԶԱԿ)

Վարժարանին նպատակն է տալ միջնակարգ հիմնական կրթութիւն մը, հետեւելով Անգլիական ու Ամերիկեան նոյննորինակ Հաստատութիւններու (High School) ծրագրին: Նոյն ատեն ալ, սակայն, նկատի առնելով երկրին պահանջները՝ մասնաւոր խնամք կը տարուի տղամային ու Պետական լեզուներու եւ դրականութեան, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէնի: Ամէնէն պղտիկ կարգերէն սկսելով՝ կարգ մը դասեր կ'աւանդուին անգլիերէն լեզուով, որպէս զի բոլոր աշակերտները կանոնաւ ընտելանան Անգլիերէնի: Տնօրէնը Տօքթ. Չէյմպլըս կ'աւանդէ տոմարակալութեան դասը, որ մասնաւորապէս կը յարմարցնէ ընթացաւարտները գործնական կեանքին: Առողջապահութեան դասը կ'աւանդէ վարժարանին բժիշկը որ միանգամայն մօտէն կը հսկէ բոլոր աշակերտներուն առողջութեանը վրայ: Գիտական ճիւղերու դասախոսութիւններն արդիւնաւորելու համար՝ վարժարանը ունի պիտանի ու անհրաժեշտ գործիքներու ընտիր հաւաքածոյ մը:

Նորակառոյց նպատակայարմար շէնքը եւ նորոտաց ընդարձակ հողերը՝ ամէն ժամանակէ աւելի նպաստաւոր են աշակերտներու հանգստութեան եւ առողջութեան, գեղը ըլլալով արդէն հանրաճանօթ իր մաքուր օդովն ու ղեղեցիկ տեսարաններովն:

(7)

5—13

ԿՐԱՄՈՖՈՆ նորաշնորհ միակ գործին խօսող եւ երգող ձիւք բնական ձայնով շինուած ԿՐԱՄՈՖՈՆԻ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԳԵՐՈՒԹԵԱՆ կողմէ: ԿՐԱՄՈՖՈՆ իր կեղծերէն կը զանազանութիւնով արեւելեան պէս կ'արտադրէ մօրդուն բնական ձայնը:

Կրամոֆոնի ներկայացուցիչ Թուրքիոյ համար S. WEINBERG Բերա, Մեծ-Փողոց, Թիւ 474:

Մեծ դանազանութիւն ամէն լեզուէ եւ տեսակէ եղանակաց բլաքներու: Գաւառներէ յանձնարարութիւններ կ'ընդունուին:

(16)

3—52

ՀԱՅՈՒՆԵԱՅ ՎԱՐժԱՐԱՆ

Ա. ՏԱՐԱՆԱՐ

Վարժարանին նոր տարելըջանը պիտի սկսի Սեպտ. 9ին (Ն. Տ.), Չորեքշաբթի: Դիւերթիկներուն տարեթուակն է 12 Օսմ. ոսկի, որուն կէսը պէտք է վճարել Սեպտ. սկիզբը, միւս կէսը Յունիսի մէջ: Դաշնակի դաս առնողները 3, իսկ երգեհոնի դաս առնողները 1½ ոսկի աւելի կը վճարեն:

Կէս տոմարով Ատաբաղար ուղեւորելու՝ նաեւ ուրիշ զիւրութեանց համար, կարելոր է որ վարժարանին գիշերօթիկ աշակերտներէն, ինչպէս նաեւ յառաջիկայ տարելըջանին նոյն վարժարանին աշակերտի փափաքող օրիորդները, իրենց անունները զրկեն՝ եւ կամ անձամբ կամ իրենց պաշտպանին միջոցով ներկայանան Մր. Ո. Ո. Փիթի, Թիւ 5, Ամերիկեան խան, Կ. Պոլիս, մինչեւ Սեպտ. 4 (Ն. Տ.):

Վարժարանին յայտադրելու ուղղութիւն ձրի կը զրկուի: Ուրիշ տեղեկութեանց համար գրել Տօքթ. Ս. Էֆ. Դաւալճեանի, Ատեւնապետ Խնամակալութեան, Ատաբաղար:

(15)

3—8

ՍԻՄՈՆ ԹԷԼԵԱՆ

Առաջնակարգ Դերձակ

Արանց համար չափու վրայ ամէն տեսակ Չեռաներու:

Դիւրամատչելի գիներ եւ պայմաններ

Պոլիս, Հաճօղու խան Թիւ 45 7—8

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐ

16^{րդ} ՏԱՐԻ.—ԹԻՒ 27. (566)

2 ՕԿՏՈՍՈՍ 1903

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐ «ԾԱԶԻԿ»-Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է ԲԱՅԱՐՁԱԿԱՊԷՍ
ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ԽԱՄԱՐ, ԽԱՐԵԿԱՆ 60. ՎԵՐԱՄԱՆԵՐ 30 ՊՐԵ. — ՊՈԼՍՈՑ ԽԱՄԱՐ, ԽԱՐԵԿԱՆ 50 ՎԵՐԱՄԱՆԵՐ, 25 ՊՐԵ. — ԱՐՏԱՍՍ ՆՍԱՆԻ ԽԱՄԱՐ,
ՏԱՐԵԿԱՆ 14. ՎԵՐԱՄԱՆԵՐ 7 ՓՐ.: — ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԱՄԵՆ ԱՄՈՒ ԱՆԿԻՆ: — ՁԵՆՔԷ ԽԱՄԱՐ 40 ՓԱՐԱՅԻ ԿԸ ԺԱԽՈՒԻ:

ՌՈՒՍԱՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱՊԱՏԿԱՆ ԿԱՆՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

★ Արդէն օրաթերթերը հաղորդեցին ժամանակին ողւս կառավարութեան այն Հրովարտակ-Հրամանագիրը, որով Կովկասի մէջ գտնուած Հայ. Եկեղեցւոյ անշարժ կալուածները պիտի մատակարարուին ողւս կառավարութեան կողմէ: Բացառութիւն են Եկեղեցւոյ տէրական այն անշարժ ստացուածքները, որոնք չեն շահագործուիր, այլ գրաւուած են լոկ Հայ Կղերին կողմէ:

★ Կ'ըսուի թէ ողւս կառավարութիւնը ի փոխարէն իր մատակարարութեան գոյացած հասոյթին, 950/00 միայն պիտի յանձնէ պատկանեալ Հայ Եկեղեցիներուն կամ վանքերուն:

★ Ռուս Սինոդին կարգադրութեամբ, Ս. Էջմիածնայ մօտ գտնուած ողւսական մեծ վանքէն զատ, Երեւանի կուսակալութեան շատ մը կողմերը ողւս Եկեղեցիներ կը շինուին: Նմանապէս ողւս Եկեղեցիներ կը կառուցուին Երեւանի, Կարսի, Պաքուի եւ Ալեքսանդրաքոլի մէջ:

★ Թիֆլիսէն կը հաղորդուի թէ ողւս կղերը գրաւեր է Սանահինի կայարանէն մէկ ժամ հեռաւորութեամբ գտնուող հին կիսաւեր Հայ Եկեղեցին: Ռուս վարդապետներ նորոգել կուտան այդ Եկեղեցին, որուն անունն ալ Ս. Լուսաւորիչ գրուած է: Մօտ ատենէն 20ի չափ ողւս վանականներ պիտի հաստատուին այստեղ:

★ Սանահինի մօտ, Լուու Մելիքենց գերդաստանին ունեցած հողային սեփականութիւնը, որ ասկից առաջ վերոյիշեալ ընտանիքին անդամոց կողմէ հայ գիւղացիներու բախուած էր, այս անգամ ողւս կղերին պահանջումներուն վրայ ետ առնուելով անոնցմէ, ողւս Եկեղեցիին նուիրուած է:

★ Ս. Պատրիարք Հայր հրաւէր ուղղեց Պոլիս գտնուող բոլոր եպիսկոպոսներուն, որպէս զի յառաջիկայ երեքշաբթի առաւօտ, ժամը 3ին Պատրիարքարան հա-

ւաքուին, խորհրդակցութիւն մը կատարելու համար՝ Ռուսահայոց Եկեղեցւոյ տէրական կալուածներու մասին եղած նոր կարգադրութեան նկատմամբ, որովհետեւ գրաւեալ Եկեղեցւոյ տէրական կալուածները ոչ թէ առանձինն Ռուսահայոց կը պատկանին, այլ ընդհանուր Հայ. Եկեղեցւոյ հօտին. եւ եպիսկոպոսներն ալ իրեն Եկեղեցւոյ պետեր, խորհրդակցութեամբ մը պարտաւոր են Ն. Ս. Օծութեան ներկայացնել այն ամէն թելադրութիւնները, որոնք կարեւոր կը նկատուին ընդհանուր Հայ. Եկեղեցւոյ օգտին տեսակէտով:

★ Թիֆլիզի մէջ ալ ընդհանուր այն համադրումը կը տիրէ թէ՛ գրաւեալ կալուածոց մեծագոյն մասը Ռուսիոյ Հայ. Եկեղեցւոյ որ ի սփիւռս աշխարհի:

★ Հայ. Եկեղեցւոյ կալուածներու մասին ողւս կառավարութեան որոշումին վրայ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Կովկասի ամէն կարեւոր թեմերու մէջ, եւ պատգամաւորութիւններ կ'երթան Ս. Էջմիածին, ողւս կառավարութեան տրուելիք պատասխանը որոշելու համար:

★ Որոշուեցաւ Կովկասի բոլոր Հայ. Եկեղեցիներուն մէջ երեքօրեալ ազօթք սահմանել:

★ Նոյե ֆրայէ Բրեսկ կը գրէ թէ Ս. Հայրապետ որոշեր է հրաժարիլ: Բեդերպուրիսքուեա Վրէտոմոսի եւս կը ծանուցանէ թէ Ն. Ս. Օծութիւնը տկարութեան եւ ծերութեան պատճառաւ որոշեր է հրաժարիլ եւ կեանքին մնացեալ մասը անցընել Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց մեհնաստանին մէջ: Վերոյիշեալ վիճակն եւ ողւսական թերթերուն դրածը հաստատող որ եւ է տեղեկութիւն չկայ Մայր Աթոռէն:

[Պալատինան չէ նախատեսած Կաթողիկոսին հրաժարման պարագան, զի Կաթողիկոսութիւնը ցկեանս կը նկատէ, ինչպէս որ է իրօք, Կաթողիկոսութիւնը Հայ. Եկեղեցւոյ մէջ միայն պաշտօն մը չէ, այլ եւ աստիճան մը՝ որ կը տրուի ձեռնադրութեամբ եւ օծումով: Հետեւապէս ոչ մէկ Կաթողիկոս կարող է թօթալիլ Կաթողիկոսական աստիճանը եւ օծումը. միայն թէ հրամանագրուած, տկարութեան եւ նմանօրինակ պատճառներով պաշ-

տօնավարելու անկարող եղած կրնայ ըլլալ: Հայ. Եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ կը գտնենք Կաթողիկոսներ, որոնք այս տեսակ պատճառներով ձեռնադրուելու եղած ըլլալով, կամ դրամ ճարելու համար Աթոռէն հեռացած գտնուելով, Աթոռը կառավարուած է տեղապահով եւ ծայրագոյն պարագաներու միայն նոր Հայրապետի ընտրութիւն կատարուած է, թէեւ հրաժարեալ կամ մեկուսացեալ միշտ վայելած է Կաթողիկոսական կարգին ու աստիճանին պատկանած պատիւն ու մեծարանքը: Յորմէ հետէ Ս. Էջմիածին անցած է Ռուսիոյ, միայն Եփրեմ Կաթողիկոսն է որ հրաժարած է 1832ին եւ իրեն յաջորդած է Կարնեցի Յովհաննէս Կաթողիկոս: Իսկ Պալատինային հաստատումէն, այսինքն 1836էն ի վեր Կաթողիկոսի հրաժարում պատահած չէ:]

★ Ռուս Կառավարութեան հրամանագրին հաստատման յուրը Բեդերպուրեւ կէն գալուն պէս, Ս. Էջմիածնայ Սինոդին բոլոր անդամները հրաժարած են, բաց ի մէկէն:

[Որովհետեւ Սինոդը 8 անգամէ բաղկացած է, հիմա 7 հրաժարած կը մնան: Նոր Սինոդ ընտրուելու համար, ըստ Պալատինայի պէտք է որ Ս. Հայրապետը մէն մի անդամ տեղ երկու ընտրելի ցոյց տայ Կառավարութեան: Հետեւապէս, Ն. Ս. Օծութիւնը հրաժարեալ 7ին տեղ 14 ընտրելի ցոյցնելու հարկին ներքեւ կը գտնուի: Դիտելի է որ եթէ հրաժարողները իրենց պաշտօնը ծանրացած կը գտնեն նոր կարգադրութիւններով, արդեօք անոնց տեղ բաւական թուով նոր ընտրելիներ պիտի գտնուին, որոնք կարող եւ արժանաւոր ըլլան այդ պաշտօնին:]

★ Վերջին չորեքշաբթի օրը Ս. Պատրիարք Հայրը հեռագրեց Ս. Էջմիածնի Սինոդին նախադրած Դաւթեան արքեպիսկոպոսին, յայտնելով թէ լրագրաց մէջ Ս. Հայրապետին հրաժարման մասին երեւցած զրոյցը վշտով համակած է զինք եւ թէ հեռագրական որոշ տեղեկութեան մը կը սպասէ:

★ Մինչեւ Յուլիս 22 թուակիր Թիֆլիզէն եկած նամակները որ եւ է՝ ահնարակութիւն չեն բովանդակեր Ս. Հայրապետին հրաժարման նկատմամբ: Ս. Պատրիարքն ալ, մինչեւ թերթիս մամուլը գրուելու պահը, իր հեռագրին որ եւ է պատասխան չէր ստացած:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ՄԵ

ՊԱՊՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Ամէն անոնք որ ուշադրութեամբ հետեւեցան այն բոլոր արարողութեանց եւ ձեւակերպութեանց, որոնցով Պապ մը թաղուեցաւ եւ ուրիշ մը ընտրուեցաւ, անշուշտ չկրցան զսպել իրենց զարմանքը այն ձեւակերպութիւններուն համար, որոնցմէ պաշտական անշուշտ մարմին անազամ զերծ չէր մնար, պէս պէս վիճակներէ անցնելով: Իսկ ընտրական ձեւերու այն բարդ ու բարդ մանրամասնութիւնները եւ բժախնդրական բստելու աստիճան էական համարուած արարողութիւնները, Փակարանէն սկսեալ մինչեւ այսրուած քուէները, ցոյց կուտան թէ Քրիստոնէութիւնը շատ բան կորսնցուցած է իր նախնական պարզութենէն, ու առաքելական դարերու սրբութենէն եւ դարձած է պարզ ձեւակերպութիւններու եւ արարողութեանց կրօնք մը:

Նոյն իսկ այն եղանակը, որ Կաթոլիկ Եկեղեցին ի գործ կը դնէ էր Եկեղեցւոյն Պետը ընտրած պահուն, կարծեսթէ բոլորովին հակառակ է Աւետարանի ըմբռնումին՝ որ հովիւը հօտէն կ'առնէ եւ ընտրեալներու խումբը երբէք չի սահմանափակեր:

Փառասիրական հակումները, որոնք Միջին Դարէն սկսեալ Հռոմէական Եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան մէջ մտած են, աշխարհական իշխանութեան կարգերուն եւ աստիճաններուն համապատասխան կտրգիւր եւ աստիճաններ երեւան ելլելուն պատճառ եղած են: Այն Եկեղեցին, որ միայն երեք եւ սալիկաւագ կը ճանչնար, անհամեմատ ճիւղաւորուած պաշտօնէութիւն մը ունեցաւ: Անհանգիստ Եկեղեցիք այս պարզութիւնը աստիճան մը կրցան պահել եպիսկոպոսական կտրգի մը յաւելումով, որ նոյն իսկ առաքելական է քրիստոսը նախնական տարրերէն ընտրուած է տեսութիւնը գոյութիւնը, որ առաքելական յաջորդութիւնը կը պահպանէր եւ երեցներ կը հասցնէր ձեռնադրութեամբ:

Արքեպիսկոպոսները եւ պատրիարքները՝ քաղաքական գիրք եւ աստիճան են, կրօնականներու տրուած, որոնք դարերու մէջ ծնան: Բայց գալով Արեւմտեան Եկեղեցւոյն, այս կարգը պահուած չպիտի տեսնենք. այդ ամէն կարգերէն յետոյ դանաղան ուրիշ դասակարգեր կան՝ շատերը տիտղոսաւոր, որոնց ծագման արդարացուցիչ ուրիշ պատճառ չեն տեսներ՝ եթէ ոչ փառասիրութիւններ գգուելու եւ վարձատրելու եղանակներ: Ատոնցմէ է նաեւ կարգիւնայութիւնը, որ պաշտօն մը չէ, աստիճան մըն ալ չէ, ալ սոսկ տիտղոս մը՝ զոր եպիսկոպոսի մը չի տրուիր, անոր պապութեան ընտրելի եւ ընտրող ըլլալու

առանձնաշնորհեալ հանգամանքը տալու համար:

Ասիկա եկեղեցական նախնական պարզ սկզբանց հակառակ է: Նախ Եկեղեցին Ս. Հոգւոյ գորութեամբը կոչուած կը զաւանի, հետեւաբար տկար արարածներու վրայ ալ կրնայ փայլիլ, ուստի ընտրութեան յատկացեալ անձերու սահմանափակում չընդունիր:

Նոյնպէս ընտրողներու սահմանափակումը եւ եկեղեցական մասնաւոր եւ միայն տիտղոսաւոր կարգի մը վերապահութիւնը հակառակ է այն սկզբունքին որով հաւատացեալներու ամբողջութիւնը կը համարուի եկեղեցին. հետեւաբար անոնք առանց դասակարգի եւ աստիճանի խտրութեան ալէտք է մասնակցին ընտրութեան, անձամբ կամ ներկայացուցիչներով:

Այս սկզբունքը դարձեալ Արեւելեան Եկեղեցիք պահած են, մինչդեռ Արեւմտեան Եկեղեցին հազիւ 4-5 դար առաջ կորուսած:

Դիտողութեան առարկայ է նաեւ սա պարագան թէ կարտինալները դէթ հաւատացեալներու ձայնովը չեն ընտրուիր, ալ Պապն է որ կ'անուանէ, ասով երաշխաւորելով ժառանգականութիւն մը՝ քանի որ իր ընտրածներուն մէջէն միայն կրնայ յաջորդ մը առնուիլ, որով Եկեղեցւոյ հոգեւոր իշխանութեան մէջ ժողովուրդը ձայն չունի: Լատին կղերը կեղրոնացեալ մարմին մըն է, որ երբէք ժողովուրդին ձայնը յարգելու պարտաւոր չէ: Ասիկա Հռոմէական Եկեղեցւոյ Միջին Դարու մէջ ստացած ուղղութեան մէկ արդասիքն է: Պապերը իրենց հոգեւոր իշխանութիւնը շատ մը առիթներու մէջ շատ աւելի բարձր կը դաւանէին աշխարհական իշխանութեան, եւ իբր հոգեւոր ներկայացուցիչներ բոլոր նկնդեցական գործիք վարչութիւնը աշխարհականներու միջամտութենէ ազատ կը համարէին: Այս սկզբունքին գործադրութեանը նպատակն Պապերու աշխարհական իշխանութիւնը եւ Ժ. դարէն մինչեւ ԺԵ. դար Իտալիոյ խառնաշփոթ վիճակը, որով շատ մը իշխաններ զանազան ձեւերով Պապութեան բարձրացան եւ ամբողջ Իտալիոյ եւ երբեմն ամբողջ Եւրոպոյ ճակատագիրը իրենց ձեռքերուն մէջ առին, երբեմն հոգեւոր եւ երբեմն մարմնաւոր իշխանութիւնը ի նպաստ կամ ընդդէմ աս ու ան իշխանութեան գործածելով: Քրիստոնէութեան առաջին ԶԶ դարերուն Հռոմայ եպիսկոպոսները միւս եպիսկոպոսներէն ոչինչ աւելի ունէին եւ նոյն իսկ շատ անգամ ստորագաս էին Արեւելեան կարգ մը Աթոռներէ: Առաքելական յաջորդութեան խնդիրը նոյն իսկ Կաթոլիկ քննադատ միտքերէ տարակոյսի ներքեւ ձգուած է եւ այսօրուան այն յաջորդութեան շարքը զոր Պետրոս Առաքելալէն կը սկսի իր առաջին մասին

ստուգութեան եւ վաւերականութեան համար շատ երաշխաւորեալ չէ:

Իսկ պապ տիտղոսը ուրիշ բան մը չէ եթէ ոչ յունարէն բաբբաս (=Հայր) բառը զոր նախկին քրիստոնեաները կուտային ոչ միայն եպիսկոպոսներու այլ նաեւ սոսկ կական երէցներու, զորս կը նկատէին իբր հոգեւոր հայրեր: Այս գործածութիւնը մինչեւ հիմա պահուած է յունական եւ մեր եկեղեցիներուն մէջ ուր երէցները Հայր կը կոչուին սովորաբար: Նոյն իսկ յունական Եկեղեցւոյ մէջ՝ Աղեքսանդրիոյ պատրիարքը աւելի պապ տիտղոսով կը յորջորջուի քան թէ պատրիարք: Այս կողմը որ Արեւելքի մէջ սովորական էր արեւմուտքի մէջ Հռոմայ եպիսկոպոսին գիրքը չեղտուելէն յետոյ անոր վերապահեալ տիտղոս մը եղաւ, քանի որ Կաթոլիկ Եկեղեցւոյ անգամները իբր Հայր հասարակաց կ'ընդունէին զինքը անոր գերագունութիւնը ճանչնալով: 400 թուականէն ասդին է որ առաջին անգամ այս տիտղոսին գործածութեանը կը հանդիպինք Թուրքոյի ծովափին մէջ Հռոմայ եպիսկոպոսին համար գործածուած. ասով հանգերձ միայն ԺԱ. դարուն վերջերը, Գրիգոր Է. Պապին օրով է որ պապ տիտղոսը բացարձակապէս Հռոմէական Եկեղեցւոյ պետին վերապահուեցաւ:

Այսօր այդ տիտղոսին հետ միասին Հռոմայ եպիսկոպոսները շատ մը վերապահեալ աստիճաններ եւ իշխանութիւններ ունին, որոնք անշուշտ ժամանակին ընթացքէն ծագում առած են:

Կաթոլիկ Եկեղեցին այսօր իր պետը կը նկատէ յաջորդ Ս. Պետրոսի որ իբր թէ պետ էր առաքելոց եւ Բովիլ տիեզերական եկեղեցւոյ: Նոյնպէս կ'ընդունի թէ Հռոմայ եպիսկոպոսը յաջորդն է առաքելոց պետ համարուած Պետրոսին եւ ունի ղեկավարութիւն եւ հեղինակութիւն բոլոր Եկեղեցիներու վրայ, եւ հաւատացեալները առանց բացառութեան յարգանք եւ հնազանդութիւն կը պարտին իրեն: Այս գլխաւորութիւնը Հռոմէական Եկեղեցւոյ վարչապետները նուիրականացնելու համար կը պնդեն որ, իբր թէ ճանչցուած է Նիկիոյ Ս. Ժողովոյն մէջ (325) «Ecclesia romana semper habuit primatum» բացառութեամբ՝ որուն վաւերականութիւնը չափազանց կասկածելի է:

Պապը այսօր հետեւեալ առանձնաշնորհումները եւ իշխանութիւններն ունի. Ա.— Կաթոլիկ Եկեղեցւոյ միութեան կեղծութիւն ինք եւ Հռոմն է. Բ.— Պապը կուտայ հաւատոյ վերաբերեալ գլխաւոր որոշումները եւ պէտք է յարգանք եւ հնազանդութեամբ ընդունուին այն վարդապետական վճիռները որ Հռոմայ Աթոռէն կը բխին. Գ.— Պապը իրաւունք ունի հաստատելու կարգապահական օրէնքներ, որոնց պէտք է հնազանդի ամբողջ Եկեղեցին. Դ.— Պապը կրնայ անձնապէս դատել

եւ որոշումներ տալ առանց ներկայութեան դատաւարութեան եւ իր վճիռը անվերաքննելի եւ պարտաւորիչ է բոլոր ֆաթոլիկ եկեղեցւոյ անդամներուն համար. Ե.—Ճշմարիտ եւ օրինաւոր եպիսկոպոս չեն անոնք, որոնք չեն ճանչնար իր հեղինակութիւնը. Զ.—Պապ եղող մը չկըրնար հաստատուիլ ո եւ է անձէ, քանի որ ոչ «ք անկէ աւելի բարձր է երկրի վրայ»:

Ասոնցմէ դուրս ունի իրաւունք տիեզերական հոգեւոր ժողովներ գումարելու, թեմերը ստորաբաժանելու եւ կամ միացնելու եպիսկոպոսութիւնները, տեղափոխելու եւ դատելու եպիսկոպոսները, լիակատար ներդրութիւն բաշխելու ամէն կողմ, կարգինալներ անուանելու, սուրբեր սահմանելու, եւ եկեղեցական կարգեր եւ աստիճաններ տալու անոնց, որոնք օրինական տարիքը չունին: Եւ անոնց նկատմամբ տուած իր որոշումները միշտ անշարժ եւ անվերաքննելի եւ նոյնիսկ անսրբագրելի են, վասն զի Պապը Հռոմէական եկեղեցւոյ գաւառութեամբ անսխալակամ է: Այս վարդապետութիւնը քրիստոնէական առաջին դարերուն մէջ գոյութիւն չունէր, քանի որ նոյն իսկ տիեզերական հոգեւոր ժողովներ ինքզինքնին անսխալ չէին դաւաններ, վասն զի Քաղկեդոնական ժողովին մէջ (որ տիեզերական է ըստ Արեւմտեան եկեղեցւոյն) յայտարարուած է թէ՛ եթէ ժողովին որոշումները չընդունուին, ուրիշ ժողովի մը մէջ վերստին քննուի խնդիրը:

Միջին Դարու մէջ իրաւ է որ միայն եկեղեցւոյ ընդհանուր անսխալակամութիւնը ամէն կողմ ընդունուած էր, բայց որոշ չէր թէ ո՞վ էր այդ անսխալականութեան ներկայացուցիչը կամ բերանը: Ոմանք Տիեզերական ժողովները, որոնք նոյնիսկ Պապերուն վրայ հեղինակութիւն եւ իշխանութիւն ունէին, անսխալական կը համարէին, մինչդեռ ուրիշներ Պապը իբր պետ եկեղեցւոյ ցոյց կուտային նոյն հանգամանքով: Այս երկու անջատ կարծիքները հաշտեցնողներ ալ գտնուեցան, համաձայնեցնելով երկու հեղինակութիւնները, սա հիման վրայ թէ անսխալական են Տիեզերական ժողովոյ որոշումները՝ երբ անոնք Պապին հաւանութեան ենթարկուած են: Նոյն իսկ պապերը յայտարարած են ժողովներու գլխաւորութիւնը, եւ Ատոնէն Զ. (մեռած 1523ին) ընդունած է թէ նոյն իսկ հերետիկոս Պապեր գտնուած են:

Խնդիրը մինչեւ տասնեւիններորդ դարուն կէսը լուծուած չէր եւ կաթոլիկ եկեղեցին երկուքի բաժնուած կը մնար: Ընդհանրապէս իտալացի եւ սլաւոնացի եպիսկոպոսները կ'ընդունէին Պապին անսխալականութիւնը, եւ քրդանսացի եպիսկոպոսներուն մեծամասնութիւնը կ'ընդունէր ժողովներու գլխաւորութիւնը: Այս երկու դրութեան ծագե-

ցան անդրլեոնական (ultramontain) եւ գալիկան (gallican) կոչումները որոնք կը տրուէին այդ երկու հատուածներուն: Վերջապէս 1870ին Վատիկանի Ժողովը վերջուց տարբերութիւնը յայտարարելով Պապին անսխալականութիւնը: Նոր վարդապետութիւնը, որուն բոլոր կաթոլիկները պէտք է հաւատան, նշուածներու երկուքին տակ այսպէս ձեւաւորուած է. «Պապը երբ կը խօսի ex-cathedra, այսինքն երբ ի գործ կը դնէ բոլոր Քրիստոնէից հովիւի եւ վարդապետի պաշտօնը, իր առաքելական բարձրագոյն պաշտօնի իրաւամբ, կրնայ սահմանել հաւատքի եւ բարոյ վերաբերեալ վարդապետութիւն մը զոր պէտք է ընդունուի Տիեզերական եկեղեցիէն, եւ կրնայ վայելել կատարեալ պէս, այն աստուածային օգնութեամբ զոր անոր խոստացուած է գերբնշխիկ Պետրոսի անձով, անսխալակամութիւնը զոր աստուածային Փրկիչը ուզած է որ իր եկեղեցին ունենայ որոշելու համար իր հաւատքը եւ բարքը: Հետեւաբար, այս բացատրութիւններով Հռոմայ քահանայապետները ոչ միայն եկեղեցւոյ հաւանութեան տեսակէտով այլ նոյն իսկ իրենց անձէն անվերաքննելի են»:

Ինչպէս կը տեսնուի այս վարդապետութեան, եկեղեցական գործերու մէջ Պապերը անսխալ կը համարուին, եւ բարձր ամէն ժողովներէ, որոնց գոյութիւնը այս վարդապետութեամբ ալիւս աւելորդ չպիտայ կը դառնայ, մինչդեռ հին եկեղեցին միայն կը դաւանէր թէ Սինոդականութիւնը կը սաւառնէր Ս. Հոգին (բնեւամայ):

Հռոմէական եկեղեցին այս սկզբունքով Ս. Գրոց ազատ քննութիւն ալ չընդունիր, այլ կը ստիպէ հաւատացեալները, որ միայն իր տուած մեկնութեան համաձայն ընդունին Ս. Գրքը, մինչդեռ բողոքականները որ ոչ ժողովոց եւ ոչ ալ անձերու անսխալականութիւնը կ'ընդունին կը թողուն անհատը իր ուզածին պէս մեկնելու Ս. Գրոց մութ թուած հատուածները:

Պապերու իշխանութեան չափազանց կարեւորութիւն տրուելուն արդիւնք կըրնանք համարել Պապերուն իր հօտին ուղղած թուղթերուն Առաքելական Թուղթեր յորջորջումը, եւ անձնապէս ինքզինքնին Յիսուսի Քրիստոսի փոխարինող դաւանիլը, զոր ԺԳ. դարէն ասդին սովորական դարձաւ սեպականել Հռոմայ եպիսկոպոսին: Իսկ գալով այն Servus servorum Dei (ծառայող ծառայիցն Աստուծոյ) բացատրութեան զոր Պապերը իրենց կոնդակներուն մէջ կը գործածեն: առաջին անգամ գործածուած է Ս. Օգոստինոսի նամակներուն մէջ, Գրիգոր Ա. վեցերորդ դարուն, առաջին Պապերէն որ գործածեց այդ բացատրութիւնը որ ԺԳ. դարուն սովորական դարձաւ: Վերջապէս դէպ ի ԺԸ. դարուն կէսերը Նիկիոյոս Ե.ի ատեն այդ ձեւը

պահուեցաւ միայն կոնդակներու (bulle):

Դարերու առաջ ընդած արարողական եւ ձեւական փոփոխումներուն եւ ժամանակներու բերմամբ սովորութիւններու ձեւակերպական մանրամասնութեանց աճումը այսօր Վատիկանի մէջ ամէն բան տարօրինակ կերպով նրբացած է:

Այսպէս Պապը պարտաւոր է կրել ձեւական մետաքսէ մեկնոց մը, կապել ոսկի ճարմանդով կարմիր մետաքս գոտի մը, հագնիլ վուշէ վտակ մը, կարմրագոյն թաւիչ սնդուսէ թիկնոցակ մը, դնել կարմիր գտակ մը եւ հագնիլ չուխայէ կարմիր կոշիկներ, որոնց վրայ պէտք է բանուած ըլլայ ոսկիէ խաչ մը: Աւագ Հինգշաբթիէն մինչեւ Շաբաթ պէտք է կրէ ձեւական չուխայէ թիկնոցակ: Երբ պատարագ մատուցանէ սովորական տարազը ունի եւ խոյր կը դնէ պաշտօնական օրերը կարմիր գոգակ եւ քահանայապետական թագ կը կրէ որ կը կոչուի tiare (խոյր): Երբեմն ալ կը կրէ քաղ կամ եռաքաղ:

ԺԹ. դարուն, Ալեքսանդր Գ. կայսրը իր թագը վերածեց թագաւորական ոսկի թագի իր զերազահութիւնը շնչտելու համար: ԺԳ. դարուն վերջին տարիները, Պոնիֆատ Ը. երկու չրջանակով թագ մը դրաւ, ցոյց տալու համար ասով թէ՛ հոգեւոր եւ թէ՛ մարմնաւոր իշխանութիւն: Վերջապէս դար մը յետոյ, Պրնուա ԺԲ. եւ Ուոպէն Ե. աւելցուցին երրորդ չրջանակ մը՝ ասով խորհրդանշելու համար քաւարանին, զինուորեալ եւ յաղթական եկեղեցիները:

Այս նրբութիւնները եւ խորհրդանշանական մանրամասնութիւնները այսօրուան Վատիկանը կը յատկանշեն, որ ձեւակերպութեանց կեղծոն մը դարձած է պարզապէս:

Բայց այս կացութիւնը արդիւնքն է անցեալի մը՝ որուն մէջ փոփոխութիւններէ եւ դանազան վիճակներէ անցած է պապական իշխանութիւնը թէ՛ հոգեւոր եւ թէ՛ մարմնաւոր տեսակէտներով:

ԱՐԵՎԱԿ Ա. ԱԼՊՅԱՆԵԱՆ

ԻՆՏԵՆՍԻՏԱՐԻ ԿԱՌՔԵՐԸ

Օրուան նորութիւնը ինքնաշարժ կառքերունն է. Եւրոպայի մէջ հասարակ ժողովուրդէն մինչեւ իշխանական անձերը ինքնաշարժ կառքերով սկսած են կատարել իրենց պտոյտները եւ մինչեւ իսկ՝ ճամբորդութիւնները:

Անգլիոյ թագաւորը առաջին անգամ ինքնաշարժ կառքով ճամբորդեց 1897 Նոյեմբերին, բայց 1900ի դարնան միայն տէրը եղաւ կառքի մը: Այսօր հինգ հատ ունի արդէն, ամէնէն վերջը չինեյ տուած ծը կրնայ 150 մղոն տեղ անել առանց առանց բեղրոյի պաշարը վերանորոգելու: Անգլիոյ թագաւորին կառապանն է Մը. Լէցըրը, որ վերջին երեք տարուան մէջ Եւրոպայի վեհապետներէն շատերը պտտեցած է:

ՇՈԳԵՆԱԻՆ ՄԷՋ

(Յ Ա Ն Թ Է Զ Ի)

(Շար. եւ վերջ)

—Բայց, եղբայր, ամեն անոնց մէջ որոնք
Գրական տարեր դասանակ, կրօնի
Ունին, եւ որոնց՝ անկարգ, ցան ու ցիր
Անուններն հոս իսկ, հիմա յիշեցիր,
Հաս մը միայն դեռ ցոյց չը տրիր դու
Որ ըրար տարաբան գեղեցիկ մարդու . . . :
—Մարդ մը՝ քաւ է որ, պատանի քէ ծեր՝
Չունենայ դեմքի անհետք գիծեր,
Արտաշատնաբան մանչուի ու ամսի,
Ապուշի մայրածի, տաւարի կոպիս
Կամ յիմարութեանց խոր լըշտման
Քարայրի մը պէս լայն ու խոր բերան,
Յոյժ մերէ ունի շնորհի, կորովի՝
Այն մարդը, կըստեմ, աղուոր մարդ կ'ըստի . . . :
—Գրիգոր Մայիսար կը ճանչնա՞ւ.— Հա՛պա,
Ան որուն առջեւ կ'անցնին chapeau bas
Թարգման-հեղինակ, շուտած ու մոյր
«Չարակոչկո՞ւ» Հ. Ղազարեանի քոյր:
—Է՛հ, թաւ. անկիւայ, աշխատող բունջիւղ,
Փայտն գանկ մունի որ փրդակիւն ինչ
Իր արժեքն երբեք չը կորսնցունէր . . .
Չոյց մ'ալ պրծնչաւ սեւ սեւ աշտրնէր
Որոնք յոկերուն լայն կամարին տակ
Մշտնջենական գարմանիւ, շիտակ,
Երբ քեզ կը դիտէն, այնպէս մը կը զգաս
Թէ դեմքի վրայ քան մունիս պակաս . . .
Եւ անկայն ան ալ, երբ խիստ սիրուն
Աստիւք չէ . . . քննադատներուն,
Ոճին պէս՝ խանդոս, պրատեր, աղու
Դեմք մէ անհանդարտ, կոռուստը տրոյն . . . :
—Յ. Արիստը ճանչցա՞ծ ես.— Հարկա՛ւ.
Մանկարիկի մը ճապոնի հասակաւ,
Ժպտուն, բարբառուն աշտրնի բարի
Տրոյն մ'որուն մարդ խիտն կը փարի . . .
Պեխերուն որո վեր ցրցում ծայրէն
Սուր ու սալ պալներ կը ծակեն, կ'աշրեն
Իսկ խաւարնի բերանն երբ քանայ՝
Կարծես կը խօսին . . . Մանուկ ու նաւա . . . :
—Մ. Շաւառեանի՞նք՝ քիչ մը քրիստոնէ,
Նուրբ հասակ մունի, երկար . . . ու բարակ
Ճակաս մանկամեծ խորունկ խորհողի
Որ կարծես քէ միշտ հետքը տրոյն,
Թախանցող աշտրն, անհոյսն տակէն
Բան կը փնտնէ որ զննէն, խորտակէն,
Եւ շարքաւոր կուտ «Ծաղիկ»ի մէջ
Լուրջ յոյնածի նիւր կազմէն քանի մէջ . . . :
—Այ ուրիշ անուն, եղբայր, ինձ մի՛ տար,
Բո՛ւ հիացումիդ մէջ յիսկասար,
Հասկըցայ որ դուն՝ հաւատարմաբան
Ամենակ ալ պիտի գոյն ու ծախես:
—Դաւաններուն մէջ ըրան քէ Պոլիս,
Հաճեցի դեմքով գրողներ, սիրելիս,
Շատ կան . . . : Իսկ ինչ որ պակաս մեզ իրօք
Գրիկներուն մէջ վաղեմի, նորոգ.
Հաս մը լեւ տեսներ որուն միտքն, հոգին
Ըրայ բարձր ու վեհ, անկրկն, անգին,
Եւ արտադրաններն՝ արժանեօք գեղուն
Ապագային մէջ տեղ միտեն քոյուն . . . :
ԱՆՓԱՍԱՆ

ԲՆՉ ԿՐՈՅՆ ԲՈՒՅՆԵՐԸ

ԱՌՈՂՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Պրանտայի ծովային բանակին մէջ երկար ատեն պաշտօնավարած փորձառու բժիշկ մը այս անունով գործ մը հրատարակած է, որուն մէջ ընկերական եւ տնտեսական հայեցակէտներով, ցոյց կուտայ առողջաբանութեան եւ բարոյագիտութեան յարաբերութիւնները:

Ինչպէս արդէն ըսած են շատ մը ընկերաբան բժիշկներ, առողջաբանութիւնը իր լայնագոյն առումով, ռասոցումն է այն բոլոր պայմաններուն, որոնք կ'երաշխաւորեն անհատին եւ ցեղին բարօրութիւնը, որոնք կը բարելաւեն զայն բարոյագէտ եւ փիլիսոփայէտ, մէկ բառով՝ առողջաբանութիւնը այն կարեւոր ազդակն է որ կը պատրաստէ բարեշրջութիւնը:

Անհատին առողջական վիճակը գոհացուցիչ պահել միշտ, հիւանդութիւնները կանխատեսել եւ մահու վայրկեանը յապաղեցնել, ասիկա միայն մէկ մասն է առողջաբանին գործերուն. անոր նպատակը պէտք է աւելի բարձր ըլլայ եւ անոր գործունէութեան սահմանները պէտք է ընդլայնուին մինչեւ հոն՝ ուր ընդհանուր մարդկութեան բարելաւման ջանքեր կ'ըլլան. առողջաբանութիւնն ալ պէտք է ունենայ բոլոր ձգտումները դէպ ի յարատեւ եւ անսահման կատարելագործութիւն մը, որուն մէկ բառով՝ յառաջդիմութիւնն աւանդը կուտան:

Պրանտայի բժիշկին այս գործը, որ ամէն բարոյական եւ առողջաբանական խնդիր ծայր աստիճան ներթափանցելաւորութեան առնուած է, գլխաւորաբար կը պայքարի առակի կարգ անցած այն խօսքին դէմ թէ երիտասարդը պէտք է վայելէ եւ գրօնու: Բայց այս պայքարը մղուած է բուն կերպով կամ միակողմանի գաղափարներով, այլ համոզիչ փաստերով միջոցով աշխատած է ապագայ ցանել թէ ընդհանուր բարեշրջութեան մը հասնելու համար առողջաբանական օրէնքներու կիրառումը անհրաժեշտ է:

Hygiène et Morale-ի մէջ նշանակուած են գլխաւոր հիւանդութիւնները, երբեմն նոյն իսկ վիճակագրական տեղեկութիւններով. ամէնէն աւելի զօրաւոր ազդակը ընկալեալ սովորութիւնն է, որ մեծ ներգործութիւն մը ունի սերունդներու վրայ, բնականական ազդեցութեւ եւ ալքոլի եւ հիւսածախի առեւելի աւերումներուն վրայ: Յեղբուր բարեշրջման այս բարձր գաղափարականով տողորուած՝ տողդէօրը հրաւեր կը կարգայ Եւրոպայի երիտասարդութեան, աւելի ուժով փարելու համար զինուորական ծառայութեան:

Զ Ե Դ Ե Դ Ե Դ Ե Դ Ե Դ

ՅԱՌԻՆ ՀԵՇՏԱՆՔԸ

(ՆՈՐԱՎԱԿ)

ԱՌՊԱՐՈՆ ՔԱՅ

Ես կը սիրեմ սառն ու ձիւնը՝ մաքրածիկ
Որ հրեշտակներուն քեռերէն վար անյապարար քորսիկն,
Մեր աշխարհին գեղն ու կեղծք վեհանձնօրէն ծածկելու:
Տանիքներու պոռոտ գոյներն ա՛յ մարեցան
Ճերմակութեան անձայրածիւր ծածկոյթին տակ հեզ ու անձայն:
Բարձր շէնքերու կոկոզալիզ ծխաններն այլեւս հըրու
Նայեալներ են կարծես հիւսա, որոնք դեռ նոր դուռն կ'երկեն
Տաք բաղնիքէն, ճերմակները փաթարած ու հեռալէն:
Դաշտերուն մէջ՝ վտիտ ծառերն աշնային
Անտառայր մասներու տակ զանազան հսկայ աշխանակներ եղան հիւսա.
Եւ թիւրաւոր մեծ եւ պզտիկ մուկեր՝ ապուշ կը նային
—Սպասելով՝ շուռ, ակընդիս, բոցի լեզուին:

Ես կը սիրեմ այն շարշէ նուրբ վերմակին ճերմակն
Որ հոգիի ջիւղ մաքրութեան վսեմ տիպարն է համակ.
Անոր պատկերն ինծի կ'ոչնայ վերջիշունքն այն կեանքներուն
Որոնց կուրծքը չէ բարբախտ անկողի՝ դաւի հոգերով
Զիւնի սպիտակէ՛ յուշարարն է յար կայուն
Մեծ ու բարի գործերուն:
Ես կը սիրեմ ցուրտն ու ձմեռն փոքրիկայի
Որ անվիսնդ է, երկաթեայ ոյժովն առջի.
Դարունը՝ հեշտ, Ամառը՝ մեղի, Աշունը՝ սուգ է յաւե
Սակայն Ձմեռն կորով ու տենդ, ջիւղ ու աշխոյժ է անշեշ
Մայր Բընուրեան զաւակներուն չորսին մեջ
Անձնիշխանն է, տիպարեղն փրկաւ:
Արեւն ալ գնաց՝ հալածական, եւ երկաթէն նուաղուն
Միջնամառայնոյ զիշերունն ո՛վ հեշտագին երազներ,
Ալ գացիք բարով, հոս պայտար կայ, մըրրիկ ու ձիւն
Հոս կոխը կայ՝ տիպարի տարրերուն:

Ես կը սիրեմ ձիւնն ու ցուրտը սարսաղեղեղիկ
Որ թշուառին ու տրեւանիկն հեծեծանքներն ինձ քերէ,
Փոքորիկներն որ կը գոռան ու կը սուշեն երկարածիզ,
Բախտի անուէն կոխուածներուն մոնչիւններն չէ՛ն արդեօք,
Եւ կարկուռներն որ կը ծեծեն սպակիկն այսը ողորկ
Ձե՛ն յիշեցներ հեծեծանքը յետաներուն՝ մերի, անոք:
Ես կը սիրեմ ցուրտն ու Ձմեռն տրեւանիկ
Որ մեծ Անուրջն է կեանքին,
Ձմեռն օրերն մեզի կուտան անուշ իղձերն գալոցին.
Վառարանին տաք անկողնէն ի՛նչ երազներ կը հիւսուին:
Զիւնն ու մըրրիկն իրենց անվերջ ժայթքումներով
Կը յիշեցնեն ոգորումի կեանքն այն մարդոց
Որ մարտիկի դաւաճաններով են պատկառած:
Թերմուպիլէն, Ուրբերուն փոքորիկներն չէ՛ն այս կեանքին:
Ա՛յ գետերը չեն այն ամրան երակները անարիւն
Որոնց վազիկն թռչունները գեղեցիկն հեշտօրօր
Պոռկապումի, փրփրապումի պահն է այսօր.
Ծովերն ա՛յ չեն այն հայրիկներն ջիւղ կապոյտ
Ուր կանաչի պտաւներով ու ծեփեփուն կ'երթային
Յոյսերն ու մեր դեմքերը՝ անվիշտ, անփոքր:
Կոհակները՝ այլեւս հիւսա արհամարհոտ ու գոտեպիկն կը շեղանան
Ռազմիկներու ճիւղը նըման:

Ես կը սիրեմ մըրրիկներն անեղանայն
Որոնք բախտն աշխարհներու ծոցէն կուզան.
Փոքորիկներ, ո՛վ էք կամ ի՛նչ էք որ դուք.
Անձանօրին ձեռքէն փախած յիւսուներ էք անշոքայ.
Ո՛ւր են անշեշ վառարաններն ձեր ոյժին,
Ո՛վ կուտայ ձեզ այդ աշիւնը հրայրօտ
Որով ճախրեք, ու ճակատիք մի՛շտ յաղթական:

Դեռ Սօնիայի դէմքը ապաքինուի
դալկութիւնը ունէր. նիհար՝ իր երկայն
եւ ճերմակ շրջազգեստին մէջ, բազմոցին
վրայ երկնցած եւ աչքերը տենդոտ ինծի
հետ կը խօսէր ատենէ մը ի վեր:

«Յաւիս սաստկութենէն եւ գլխուս
պտոյտէն զգետնուած, սարսուռներէս դե-
ղեւուն, առանց մտածումի, համակերպե-
ցայ հիւանդանոց Մալու: Բժիշկը կը
ջանար զիս համոզել, Զինքը մօիկ կ'ընէի
սքողուած աչքերով եւ մտքով: Անշարժ
կեցած էի, հիւանդանոցը միալու որոշած՝
այլ սակայն անկարող որոշումս բառերով
արտայայտելու: Գիտես թէ ի՛նչ սարսա-
փելի հիւանդութեամբ մը կը տանջուէի.
վիրաբուժական գործողութիւն մը անհրա-
ժեշտ էր եւ զիս շրջապատող անձերուն
խօսքերէն, ինծի ուղղուած հարցումներէն
եւ մանաւանդ ինծի չտալուած տեսակ
մը բարեացակամութենէն հասկցայ թէ
կեանքս վտառի մէջ էր. բայց մարդը
օրուան մը յոյնութիւնը մէկ cliniqueէն
միւսը, անորոշ՝ բնելիքիս ու հարուածուած
ահուելի յայտնութիւններէ այնպիսի ինք-
նալքում մը պատճառներն ինծի որ առանց
կամքի կը հետեւէի իրօտակցութեանց,
սարսափելու ոյժը իսկ չունենալով:

«Այլ սակայն հիւանդանոցին մէջ, գիշերը
չկրցայ քնանալ. մինչեւ առաւօտ խորհե-
ցայ բոլոր այն բաներուն, որոնց պիտի են-
թարկուէի եւ հիւանդներուն հօծիւնները
ու ցաւի ճիշերը զիս կը յուզէին, ինչպէս
եթէ անոնց տառապանքին գումարը ծան-
րանար իմ վրաս: Անդիմադրելի ցաւ մը
զիս կը գալարէր եւ կ'զգայի քունքերս
լեցուն ու սրտիս բարբախտները արագ
եւ սպառնազին իբր թէ վերջի մը շտա-
պէին:

«Ժամերը անցան յամբարար:

«Դիւլիս ծանր յոգնութենէ՝ աչքերս կը
թափառէին վախկոտ եւ խուսափող նայ-
ուածքով մը սրահին երկայնքին, ճերմակ
անկողիններուն շուրջը մինչեւ որ վեր-
ջապէս արշալոյսին մէջ տօգոյն աւելի
ճերմակ եւ աւելի երկայն երեւցան ինծի:

«Կամաց կամաց վարժուեցայ այս
կեանքին. առաւօտները աւելի թեթեւ
էին եւ գիշերները երբեմն կը քնանայի:
Բայց երբէք չպիտի մոռնամ երկայն սրահ-
ները, երկայն եւ ճերմակ, ինչպէս եթէ
պատանքով մը պարտուած ըլլային եւ
մանաւանդ չպիտի մոռնամ գիշերները այն
չվերջացող եւ սարսափելի գիշերները, երբ
միւսկս ցաւին հետ, անկարող ցաւին դէմ
կը տառապէի. մինչեւ առաւօտ ջղադրգիւ,
կուրծքս հեծկլտանքներէ խեղդուած եւ
աչքերս վիրաւոր անքունութենէ. . . Զէ,
չպիտի մոռնամ տօգոյն արշալոյսները,

ինչպէս ոչ մէկ տեղ չեմ տեսած եւ տա-
ժանելի քունէ մը ետքը ծանրօրէն բեռ-
նաւորուած տառապանքներով պիտի յի-
շեմ միշտ սուր ցաւերու զարթնումը՝ ուր
միտքը պահ մը ընդարձացած՝ չարիքին
յիշատակովը կը սարսռայ. . . : Յետոյ
բժիշկին սպասումները ոճրագործի մը պէս
դողահար ու շարքը բոլոր գործիքներսն
այն անգութ մետաղներուն որ քիչ մը
ետքը մօին մէջ պիտի մխուրդնայ եւ պիտի
գալարեն զիս անկողնին վրայ, ինչպէս երէկ,
ինչպէս վաղը, ինչպէս մինչեւ վերջին օրս
թերեւ. . . :

«Բայց, մտիկ ըրէ. . . ինչ որ միշտ
կենդանի պիտի մնայ հազար մէջ այն
ախտաւոր հաճոյքն է որ յանկարծ բղխե-
ցաւ ցաւիս մէջէն եւ անյաղթելի ու հզոր
ընկճեց ամբողջ էութիւնս զիս պահելով
մշտնջենական տենդի մը մէջ, բաբախուն
ցաւէ եւ հեշտանքէ. . . » :

Վրդովուած կը նայէի Սօնիային. գլու-
խը դէպ ետեւ հակած էր եւ իր յոգնած
թեւերը կողն ի վար կ'իյնային ու այն-
քան տոգոյն էր, այնքան տենդ կար աչ-
քերուն մէջ, որ կարծեցի թէ տաքնապ
մը պիտի ունենայ. ինծի նայեցաւ եւ
կարծես թափանցելով մտածումս թեթեւ
մը փայտեցաւ եւ շարունակեց.

— «Արդէն վերաբուժական գործողու-
թեան օրն էր. անբացատրելի հաճոյքով մը
կը ներշնչէի քլորֆորմը՝ որուն բարկ եւ
դառն հոտը կը սպրդէր էութեանս մէջ,
անդամներուս տալով հետզհետէ հեշտա-
զին ընդարձացում մը. այլ սակայն միտքս
տարօրինակ պայծառութիւն մը ունէր,
այնպէս որ երբ աչքերս կը գոցէի՝ ինծի
կը թուէր թէ արեւեալն ու շրջապատս
վարագոյրը չէր կրնար ծածկել արտաքին
աշխարհը :

«Եւ անդամներս պողպատի պէս կարծր

հետզհետէ կը ծանրանային անկողնին
վրայ. . .

«Յանկարծ փայլ մը, չողողուն եւ ա-
նօրինակ փայլ մը լուսաւորեց ու գեղիս
ամէնէն մթին անկիւնները. ինչպէս գոհ
էի սակայն անէմանալուս. անյոգօտէն կը
չնչէի քլորֆորմը, որ հիմա աւելի ծանրօրէն
կը ճնշէր ուղեղս, կառնես դայն պատե-
լով : Մարմինս բոլորովին թերեւ. . . միտք
գլուխս կը զգայի՝ անհամեմատօրէն խոշոր
եւ ցաւով լեցուն, իբր թէ ամբողջ էութե-
անս ցաւերը հոն ապաստանած ըլ-
լային :

«Ինչպէս պիտի ուղէի աչքերս բռնալ
աչքէս. հիմա ինծի կը թուէր որ ոտու-
ւանունքս կը խրոտէի գանկիս մէջ եր-
կաթէ կափարիչներու պէս եւ ինծի կը
թուէր նաեւ որ քլորֆորմի անգործ խո-
ռով մը բացած էր շրթունքներս եւ
ոնգունքիս վրայ կը մտածէի. անստիկ
ալ վերջացած է. ա'լ գոյութիւն չուէի եւ
եթէ ամբողջ մարմինս կոտոր կոտոր
ալ բան մը պիտի չըզգամ. ինչպէ՞ս գեղե-
ցիկ է սակայն. որովհետեւ գիժացս ճա-
ռագայթող լոյսին մէջէն տեսաւ յանկարծ
երկայն ճամբայ մը, ճերմակ ճամբայ մը
որ անբիծ ժապաւէնի մը պէս կ'երկարէր
դէպի անհունութիւնը. եւ լուսաւոր ամ-
պեր կը տատանէին առանց աղտոտելու
ճամբուն ճերմակութիւնը : Անաւասիկ
ճամբան ուրկէ պէտք է քալեմ :

«Եւ այս գաղափարը կը յամառէր միտ-
քիս մէջ, կ'երկարէր ճամբուն երկայնքին.
ինչպէ՞ս գեղեցիկ է, եւ ինչպէս կը տես-
նէի լուսաւոր ամպերուն մէջ մանիշակա-
գոյն բոյսեր անհունօրէն երկնցած եւ
պէրճճ իրենց խոշոր եւ կտրմիր բաժանի-
րով, որոնք կ'օրօրուէին պարապին մէջ
երգելով անհամար բոժոժներու նման. . .
ինչպէս այդ երգը դառն էր եւ հեշտա-

զին միանգամայն թուեաւոր ծաղիկներու
բուրմունքին պէս. . . :

«Երկայն ատեն մտիկ ըրի. այլ սակայն
զգացի որ շրթունքներուս վրայ խոռոջը
կը մեծնար եւ յանկարծ իմ թմբած մարմ-
նոյս մէջէն անընկճելի ցաւը բարձրացաւ
մինչեւ գլուխս, կարծես ուղեղս ճեղքելով
եւ ամէն բան անյայտացաւ շուրջս. . .
Աչքերս բացի տաժանքով եւ տեսայ մար-
մինս անկողնին վրայ ինկած, վտիտ եւ
տոգոյն դիակի մը պէս :

«Վերջը բացած էին. մորթս չոր եւ
կապտորակ կ'ուռէր. բժիշկը վրաս հակած
էր արդէն, նշգրաւր մատներուն մէջ :

— Օհ, գոչեցի սարսափահար. . . դեռ
քնացած չեմ. . . դեռ քնացած չեմ :

«Յաջողեցայ բարձրացնելու գլուխս,
բայց մարմինս անկենդան՝ զառուած մնաց
անկողնին : Անբացատրելի սարսափ մը լե-
զուս կը ծանրացնէր. եւ կը զգայի քլորֆ-
որմին հոտը հիմա աւելի ուժով, աւելի
դառն որ նոզկանք կուտար ինծի եւ
կոկորդս կը սեղմէր : Հալած կապարի պէս
ծանր եւ այրող արցունքներ կ'իջնային
այտերէս վար, կարծես մորթս չկրդելով եւ
քունքերուս վրայ մաղբոս կը թրջէին
պաղ քրտինքով մը :

«Բժիշկը՝ Տօքթ. Բարօ ինծի եկաւ.
գլուխս հանգչեցուց բարձին վրայ, քրո-
տինքս սրբեց եւ անհուն բարութեամբ
մը որ անջնջելի մնաց հոգեւոյս մէջ, եր-
կարօրէն նայեցաւ ինծի. այդ նայուած-
քին ազդեցութեան տակ՝ տղու մը պէս
տկար եւ ըմբոստանալու անկարող՝ յամ-
տկար եւ ըմբոստանալու անկարող՝ յամ-
բարտ աչքերս գոցեցի. քիչ յետոյ
լուծութիւն մը տիրեց մտքիս մէջ. ինծի կը
թուէր սակայն որ աչքերս բացի, որովհե-
տեւ ականակապիճներս պարապ կը զգայի
բայց բան մը չտեսայ եւ յանկարծ մու-
թին եւ լուծութեան մէջ ճերմակ մարմին

«Ծ Ա Ղ Ի Կ» Ի ԹԵՐԹՈՆԸ (6)

Է. Ճ. ՀԱՐՏԻ

ՀՈՉԱԿԱԻՈՐ ՄԱՐԴՈՑ

ՍԻՐԱՅԻՆ ԱՐԿԱՄՆԵՐԸ

ՆԱԽԱՐԱՅՆՈՐԸ ԵՎ ԻՐԵՆՅԱ ՍԻՐԱՐԸ

Գերմանացի հռչակաւոր նկարիչ Ալպերդ
Տիւրքեր 1494 յուլիս 14ին ամուսնացաւ շատ գե-
ղեցիկ կնոջ մը հետ, որ սակայն դիւրաբար հե-
ւ ազատարարած մըն էր : Այսուհանդերձ Տիւ-
րքերի կեանքին մէջ ոչ մէկ անցքի կը հանդիպինք
որ խեղճուկ ամուսինի դիմքը տուած ըլլայ իրեն
Լուդուիգ Էրստ Էն թէ գերման նկարիչը իր կարո-
ղութեանն աւելի աշխատելու ստիպուած էր, իր
կնոջ դրամ հայթայթելու համար, բայց նոր
այստնութիւնները ցոյց տուին թէ Տիւրքեր Տիւրքեր
հայրենական հարստութիւն շատ ունէր արդէն :
Ալպերդ Տիւրքեր անգամ մը իր հարուստ ծանօթ-
ներէն մէկուն նկարը պատրաստած ըլլալով, հե-
տեւեալը գրեց անոր. «Կինս դրամ կ'ուղէ կոր»
Բայց այս խօսքը աւելի պէտք է վերաբերել Տիւ-
րքերի գրամապաշտութեան :

Ռաֆայէլի լաւ ընտրութիւն մը կատարած

Էրստ, 1634ին ամուսնանալով Պահմանցի օրիորդի
մը հետ Օր. Սաքիա ամուսնի ընտանիքի մը կը
վերաբերէր եւ ունէր մեծ հարստութիւն մը. ար-
դէն ինքնին ամբողջ լեցուն դասն մը կ'արժէր
օրիորդի Ռաֆայէլի իր նկարներուն եւ փորագ-
րութեաններուն շատին համար իբր նախապաշար
գործածած է իր կնոջ գէմքը : Ռաֆայէլի ըն-
տանեկան յարկին տակ պահմանական կեանք յա-
կանող ոչինչ կար. պարզութեամբ, ժուժկալու-
թեամբ եւ կանոնաւորութեամբ կ'ապրէին : Բայց
աւաղ որ այդ օրինակելի տանը տիրուէին երկար
չապրեցաւ. Սաքիա երեսուն տարեկանին մէջ
մեռաւ : Ռաֆայէլ 12 տարի այրի մնալէ ետք ա-
մուսնացաւ ուրիշ կնոջ մը հետ. եւ ասոր ալ մա-
հէն ետք կնքեց նոր ամուսնութիւն մը :

* * *

Օր մը, Ֆլորանսի հարուստ սեղանաւորներէն
Ֆրանչէսքո Ջիաքոմո խնդրեց Լեօնարտո տա-
վինչիին, որ իր գեղեցիկ կնոջ՝ Մօնա Լիզայի
պատկերը նկարէ : Վինչի սա պայմանները դրաւ.
«Այդ գործին համար պէտք ունիմ երկուսունեակ
մը ջուրձակահարներու, որպէս զի Մօնա Լիզա
զուարթօրէն նստի. եւ եթէ կ'ուզէք, ջուրձակա-
հարներու քով կը կեցնենք մէկ քանի երգիչներ
եւ հապաններ, երաժշտական գործիքներու միօր-
նակութիւնը խափանելու համար» :

Բայց Վինչի ուրիշ միջոց մըն ալ գտաւ, ու-

րով կրնար այդ հիմապի կինը զուարթ պահել.
այդ միջոցը անոր հետ սիրաբանելն էր : Մօնա
Լիզայի ամուսինը ծերուկ մարդ մըն էր, մինչդեռ
Լեօնարտո հազիւ քուտուռն էրեք տարեկան,
հրապուրելի, մտացի, պերճախօս եւ տաղանդի բու-
լը ձիւքերովն օժտուած անձ մըն էր : Իրենց սի-
ւային յարաբերութեանց խնդիրը լուսաբանել
շատ դժուար է : Այս մասին ինչ որ գիտենք սա
է թէ այն ատենէն երբ Վինչի նկարի մը նկար-
ընտրեց Մօնա Լիզայի գէմքը, ա'լ ուրիշ տիպար
չներմուծեց իր կարեւոր նկարներուն մէջ :

* * *

Անգլիացի նկարիչ Հօկարթ, որ բարդական
ծաղրանկարներու հիման է, երեսուն երկու տա-
րեկան էր երբ ամուսնացաւ : Բայց այս ամուս-
նութիւնը զարմանալի պարագաներու տակ երա-
նաբեր եղաւ : Աղջկան հայրը կը կատակէր Հօ-
կարթի վրայ, ըսելով թէ անիկա կարող չէ իր
առնելը կինը պահել այն փարթամութեան մէջ,
ուր աղջիկը մեծցած էր : Բայց օր մը Հօկարթ
շատ գեղեցիկ նկար մը գծած ըլլալով տիկինը
համոզեց իր աղջիկը որ պատկերը առնելով տանի
մեծ հօրը ցոյց տայ : Այս վարպետութիւնը յաջողե-
ցաւ. մեծ հայրը տեսնելով այդ գեղարուեստա-
կան գլուխ գործոցը, բացառականացեց.

— Ապրի'ս, ապրի'ս. այն մարդը որ այս տեսակ

մը երեւցաւ զիմացս, տոգոյն եւ նիհար մարմին մը, արիւնոտած՝ խոշոր վէրքով մը, եւ այս մղձաւանջը մնաց մինչեւ ետքը մտքիս մէջ տարտամօրէն զաղափար ունենալով թէ այդ իմ մարմինս էր։

«Երբ արթնցայ, անկողինը թրջուած էր թանձր կարմիրով մը եւ ամէն կողմէն կողերուս երկայնքին՝ այրող արիւնը կը հոսէր, դանդաղօրէն. Տօքթ. Բարօ, որուն ձեռքերը կարմրած էին իմ արիւնէս, եւ աչքերը կը փայլէն տարօրինակ տենդով, ինծի կը նայէր։ Այս միջոցին հազիւ թէ նշմարեցի բոլոր ասոնք. անձկութեամբ լեցուն էի եւ մղձաւանջը կը յամառէր ուղեղիս մէջ, եւ հետզհետէ քանի՜ մարմնոյս ընդարմացումը կը դադրէր եւ միտը կը վերսկսէր ապրելու, այնքան սուր ցաւեր՝ նշարակին հետքերէն, եւ վէրքէս հոսած արեան խոնավութիւնը զիս կը ցնցէին ջղաձգօրէն։

«Այսպէս անցուցի բոլոր դիշերը։ Առաւօտեան դէմ միայն խորունկ քունով մը կը քնանայի, երբ մէկէն արթնցայ. զիմացս կը տեսնէի Տօքթ. Բարօին արիւնոտ ձեռքերը եւ կը զգայի իր նայուածքը, աչքերուս մէջ. վերստին ապրեցայ դինովութեան եւ ցաւի վայրկեանները եւ քանի՜ կը խորհէի ատոնց, տենդիս մէջէն՝ հեշտանքի երկայն սարսուռներ կը ցնցէին հոգիս. . . »

Նայուածքը ըրեքուս մէջ, ակունքերը գրեթէ սեղմուած, ձայնը մարած՝ իր տրեգոյն շրթունքներէն Սօնիա կը մրմնջէր.

— «Ինչպէ՛ս քեզի բացատրել արիւնին գինովութիւնը, քու արիւնդ որ կը հոսի կողերէդ վար, եւ մեծ ցաւին ընդարմացումէն հազիւ զարթնած՝ բփռիկին տեսքը արիւնոտ ձեռքերով քու արիւնէդ կարմրած։ Զօրաւոր մղում մը զգացի դէպ ի այդ ձեռքերը եւ զանոնք վերստին տես։

գործեր կ'արտադրէ, տուանց ժառանգութեան ալ կին մը կրնայ պահել։

Այս ըսելով մարդը լայնօրէն բացաւ իր քսակը որով տէր եւ տիկին Հօկարթ անհոգ անվիշտ ապրեցան։

Տասնեութեորդ դարու անգլիացի նկարիչներէն Պէյքը անգամ մը աղջկան մը քով նստած կը պատմէր թէ ինչ ցաւերու մատնած էր զինքը շատ քմահաճ տիկին մը։

Գրեթէ այս խօսքերն էին միայն որ յառաջ բերին խորունկ սէր մը՝ նկարիչին եւ աղջկան միջեւ. իրենց ամուսնական կեանքը շատ երջանիկ եղաւ մինչեւ վերջը։

Պէյքը եօթամասուն եւ մէկ տարեկան էր երբ մեռաւ. իր վերջին բառերը ասոնք եղան. «Միակ ցաւս քեզմէ բաժնուիլս է, Կատարինէ՛, մենք երջանիկ ապրեցանք, եւ երկար կեանք մը ունեցանք։»

Պէյքը իր մահէն երեք օր առաջ բարձերու միջոցաւ անկողինին մէջ նստաւ եւ վերջին գիծերը գծեց իր սիրական պատկերին—օրումն վաղեմիս—վրայ։ Այդ միջոցին տեսնելով որ կինը դառնապէս կուլայ, բացառաւէնց.

— Կեցի՛ր, Քէյք, եղածիդ պէս կեցիր. քու պատկերդ պիտի քաշեմ, որովհետեւ դուն միշտ հրեշտակ մը եղած ես ինծի համար։

Կինը հնազանդեցաւ եւ մահամերձ արուեստ

նկու բաղձանքը զիս կը տանջէր։ Անոնք բան մը ունէին իմ էութենէս. անոնք պայքարած էին իմ ըմբոստացած մտիս դէմ, եւ զիս ընկճած էին սարսափելի մեծ տաղր մխրճելու համար վէրքին մէջ։

«Անիկա իմ տէրս դարձած էր, իմ բացարձակ տէրս, ինքնամոռացումի անյաղթելի զգացում մը զիս կը հպատակեցնէր անոր։ Եւ հեշտանքով գլուխս ձգեցի բարձին վրայ եւ աչքերս դոցեցի աւելի ուժով զգալու համար իմ վրաս, արիւնոտ ձեռքերուն ծանրութիւնը. . .

«Եւ տհաւասիկ, անկէց ի վեր օրեր անցեր են. բայց այդ ամենահոգ արդեացութիւնը չէ հեռացած ինձմէ. ընդհակառակը ամէն օր բան մը տեղի տուաւ իմ մէջէս։

«Մարմինս հնազանդ ցաւին՝ հոգւոյս մէջէն ծաղկեցու հիւանդագին հաճոյք մը որ ամբողջ օրը սիրտս բաբախել կուտար սպասուած ժամուն յիշատակովը. գիշերը երբ յոգնած գլուխս կը ծանրանար բարձին վրայ, այլեւս չէի խորհեր հիւանդութեանս տեւողութեանը վրայ։ Աչքերս սեւեռած զողողացող լոյսին երկարօրէն կը խորհէի անոր եւ զայն նորէն տեսնելու փափաքիս մէջ այնքան անհամբեր էի, այնքան տենդադին որ չէի կրնար քնանալ եւ ժամերը կը համբէի ջղագրգիռ անձկութեամբ մը»։

Աչքերը աչքերուս մէջ ինծի կը շարունակէր նայիլ։ Այն ատեն մէկէն եւ յանդգնօրէն ըսի իրեն.

— Սօնիա, բայց դուն կը սիրես Տօքթ. Բարօն։

Անիկա աչքերը չխոնարհեցուց եւ այտերը տոգոյն մնացին։ Միայն գլուխը ծռեց մէկ կողմ եւ յոգնած բայց որոշ ձայնով մը պատասխանեց.

— «Ո՛չ, չեմ սիրեր Տօքթ. Բարօն. . .

տագէտը շատ գեղեցիկ նմանութեամբ մը նկարեց իր կնոջ պատկերը։

* * *

Ուրիշ ամուսնի նկարիչի մը՝ Գրեյնըրի աւանանդական կեանքը կնոջ մը ստորին վարմունքին հետեւանքով խոնգարեցաւ։ Գրեյնըրը կը սիրէր աղջիկ մը, որուն խորթ մայրը սակայն լուս աչքով չէր նայէր սիրամանուկ զգալի վրայ. այնպէս որ երբ նկարիչը երկու տարի բացակայեցաւ իր երկրէն, այդ միջոցին իր սիրուհիին ուղղած բոլոր նամակները կը գրաւուէին այդ պատուաւ կնոջ կողմէ։ Աղջիկին ալ կարծելով թէ բոլորովին մոռացած է զինք Գրեյնըրը, ուրիշի մը հետ ամուսնացաւ վերջապէս։ Եւ երբ օր մը առջի սիրահարը վերադարձաւ, Գրեյնըրի պաշտած աղջիկը, որ այլեւս ուրիշի մը կը վերաբերէր, յայտարարեց թէ իրը պատուաւոր կին չէ կարող բան մը ընել իրեն համար։

Գրեյնըրի անունը կը յիշեցնէ անգլիացի այն միւս արուեստագէտը, որ մինչեւ մեր օրերը ապրեցաւ. Բրեյնըրի սիրային կեանքը մէկէ աւելի հետաքրքրական կ'ետեր ունենալով կ'արժէ ծանրանալ անոր վրայ։

Զօն Բրեյնըրի առաջին անգամ համակերպու Շարլօթ Ուելթըրսի, որուն գեղեցկութիւնը հիտօցիկ տողերով նկարագրած է։ Տակաւին իր աղա-

որովհետեւ հիւանդութիւնը գարշելի կ'ընէ մեզի. այնքան համոզուած էի որ իմ վրաւոր մարմինս միայն նոզկանք կամ գիւղութիւն պիտի ներշնչէր իրեն. . . Բայց այո՛, թերեւս զինքը պիտի սիրէի յիմաւորաբար՝ եթէ անիկա մարդասպանի մը պէս դանակը միտած ըլլար իմ առողջ մտիս մէջ, եթէ այն ատեն տեսնէի իր ձեռքերը արիւնոտ իմ արիւնէս եւ աչքերը տենդագին ինծի պատճառած ցաւէն։

ՋԱՊԷԼ ԵՍՍՍԵՆՆ

ՍՏԱՑՈՒԱԾ ԳԻՐՔԵՐ

★ Օսմաներէնի ուսուցիչ, հեղինակ եւ Պետական Խորհրդոյ օգնական Պետրոս Էֆ. Կարապետեանի նոր հրատարակութիւնը, ձեռագիր Բէշնի-ՄԱՅԻ ԳՐԱՄԹ, Բ. տպագրութիւն։ Գին 2 զրշ.։

★ ԴՊՐՈՑԻ ԳԻՐՔԸ, ընտիր ընթերցումներ, բացատրուած ու ձօն պատկերներով զարդարուած։ Նախակրթարաններու համար. տարրական ընթացք Բ. տարի. տէր եւ հրատարակիչ Զարեհ Թորոսեան։ Գին 4 զահ.։

★ ՏՆԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ, անգլերէնէ թարգմանեց Պօղոս Ալիքսանեան, Նիկոսիա, 1903։ Գին 1 բէնի կամ 10 աշնդ։

★ ԿԻՊՐՈՍ ԿԴՁԻ, զրեց Բակուրան, Ա. Այխարհադրական եւ պատմական տեսութիւն, Բ. Հայ գաղթականութիւն, Գին 1 ֆր. 25 սանգիրմ։

յական շրջանին միջոցին էր այդ, եւ արդէն երկուքն ալ հաճոյք կը զգային վիճարանելով եւ բաժնուածութեան ու նկարչութեան վրայ։ Բրեյնըրին կը պատմէ որ թէ քիչ մը ատեն ալ շաբաթական էր իր եւ Շարլօթի յարաբերութիւնը, խորունկ սէր մը պիտի տիրէր իրենց հոգւոյն։

Բայց Անգլիայ այդ ամուսնի մատենադիրը եւ գեղարուեստի քննադատը պարահանգէսի մը օրոհ հին մէջ հանդիպեցաւ այն աղջկան զոր իր կինը պիտի ընէր. Բրեյնըրը հիացաւ անոր վրայ, ինչպէս պիտի հիանար հելլէն գեցուհի մը արձանին տալէն։

Օր մը Բրեյնըրի տուն կանչեց Միլէն, որպէս զի իր կնոջ պատկերը նկարէ. բայց արուեստագէտն ու նկարիչը իրարու սիրահարեցան։ Բրեյնըրը այս նորօրինակ սէրը տեսնելով ոչ միայն ներքեւ, այլ որպէս զի երկու սիրակցորդները կարենան ամուսնանալ, բաժնուեցաւ իր կնոջմէն տպահարգանքի օրէնքով. աւելին ըրաւ. Բրեյնըրը գնաց այն եկեղեցին ուր պատկը տեղի պիտի ունենար եւ հոն իր կինը տուաւ Միլէին։

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

ԳԻՐԻԱՆԱԳԻՆՏԵՐԸ

ՆԻՐԵՆՑ ՍԷՐԵՐԸ

ԿԱՆԱՆՑ ԲԱԾԻՆԸ

Կ Ն Ո Ջ Տ Ի Պ Ա Ր Ն Ե Ր

Ձ Ի Ն Ա Ց Ի Կ Ի Ն Ը

Հոնտոնի ֆեմինիստ Վերջին Համաժողովին, երկուստարգ եւ սիրուն չինացի կին մը — ճշմարիտ պատկեր պերճ paraventի — շատերուն հետաքրքրութիւնը կը գրգռէր որ զարմացումի փոխուեցաւ երբ պատկերը կենդանանալով իր շրթունքներէն հոսեցուց իմաստուն խօսքեր, ապացուցանելով թէ նոյն իսկ իր հեռուոր եւ յառաջդիմութեան դիմադրող երկրին մէջ կինը կը սկսի ելլել իր առասպելական կրաւորականութենէն եւ ճգնի իր վիճակին բարելաւութեան՝ մինչեւ հիմա շատ քիչ բաղձալիւ Այլ սակայն պէտք է հաւատալ կարգ մը սուտ պատմութիւններու, որ «Պղտիկ Չինները» գործին յաջողութեանը նպաստելու համար տարածեցին Եւրոպայի մէջ (*): Այդ գործը հրապարակ հանդէսներուն արգասաւոր երեւակայութիւնը անցած էր արդէն ինքնին բաւական անդուծ իրականութիւնը, երբեք երկնային կայսրութեան բնակիչները խողերուն չեն նետած իրենց նորածինները, որոնց վրայ մեր մայրերը այնքան արցունք թափած են եւ տուած են իրենց լուսման նպաստելու համար այդ ճերմակ հողիներու ազատութեան: Ընդամարիտ ու զրական իրականութիւնը դժբաղդաբար այն է որ Չինաստանի մէջ ամուսնութեան պայմանները — որուն ամէն պատուաւոր Չինացի պէտք է հպատակի 20—25 տարեկանին եւ երկուստարգունիները՝ 15րդ տարուան մէջ — սարսափելի են այս վերջիններուն համար եւ կինը կը դարձնեն ամէնէն անբաղդ գերուհին:

Եթէ Յու-Նէ կայսրը, որ մեր թուականին 2800 տարի առաջ եւ Կոմիւնիկիոս որ 2800 տարի աւելի ուշ կաղմակերպած են ամուսնական օրէնքները, վերադառնային այսօր պիտի չգասաւորուէին անշուշտ ֆէմինիստներուն մէջ եւ կինները իրենց պակասներ պիտի չյօրինէին. իրենց սկզբունքներուն մէջէն չահեկան է սա մասը: «Մարդը պետն է, պէտք է հրամայէ, կինը հպատակ եղած է, պէտք է հնազանդի»: Իրաւ է թէ Նաբոլէօնեան օրէնքները

(*) Կը յիշուի թէ մէկ քանի տարիներ առաջ կտրգ մը լատտանդիներ Եւրոպայի մէջ տարածաշրջութիւն մը հանեցին թէ Չինացիք խողերուն կեր կուտան իրենց զաւակները եւ ատոր համար իրենք կ'երթան խղճ պղտիկները փրկելու: Խոսկա դրամ հաւաքելու համար միջոց մըն էր, որ չյաջողեցաւ սակայն, որովհետեւ Ֆրանսական Կառավարութիւնը յատուկ քննութեամբ հաստատեց թէ այդ տեսակ խուժողութիւնը սովորութիւն չէր չունին Չինները:

րուն մէջ ալ այսպէս բաներ կը գրտնենք:

Էտմոն Բլանշիւ իր նշանաւոր ուսումնասիրութեան մէջ (Նոր Զինաստանի մէջ) կ'ըսէ. «Կինը իր ինքնութիւնը կը պարտի ամուսնոյն. եթէ այրի ըլլայ իր անկախութիւնը ձեռք չանցնէր. դեռ աղջիկ հօրը եւ մօրը իշխանութեան ներքեւ է կամ իր անդրանիկ եղբայրներուն՝ եթէ ծնողք չունի. երբ կ'ամուսնանայ բոլորովին պէտք է հպատակի ամուսնոյն. երբ անիկա կը մեռնի՝ այն ատեն կ'անցնի իր տղուն հասկողութեան ներքեւ. եւ իր դաւակն է որ մայրը պարտիւնով սիրով ու յարգանքով անկէ պիտի հեռացնէ բոլոր այն վտանգները՝ որոնց կրնայ ենթարկուիլ տկար սեռը՝ իրեն ներելի չէ կրկին ամուսնանալ. ընդհակառակը, սովորութիւնները կը ստիպեն զինքը փակուիլ տանը մէջ մինչեւ իր կեանքին վերջին օրը... Դուրսը գործ տեսնելը իրեն արգիւտած է. օրուան մէջ պէտք է որ երեւայ առանց պէտքի մէկ յարկաբաժնէն միւսը եւ գիշերը իր քնացած սենեակը պէտք է լուսաւորուած ըլլայ: Այսպէս քաշուած եւ խիստ կեանք մը վարելով է միայն որ կրնայ իր սերունդին մէջ առաքինի կնոջ համբաւ մը թողուլ:

Ընդհանրապէս քիչ բան գիտենք երկնայիններուն մէջ երկուստարգ աղջկան վրայ. բայց մեզի հասած տեղեկութիւններէն կ'ըզրակացնենք թէ անիկա ալ շատ երջանիկ ըլլալու չէ եւ իր ամուսնութեան պատրաստութիւնը, որ կը սկսի շատ կանուխէն, այնքան անգութ է որ քան անոր իրականացումը:

Դեռ պարմանուհի գիտէ որ հայրենի յարկը պիտի թողու անցնելու համար տիրոջ մը ծանր հպատակութեան ներքեւ, զոր պիտի տեսնէ միայն ամուսնութեան օրը, եւ առաջին անգամ անոր մօտիկնալով պարտական է, ծխական սովորութեամբ ծուկի գալ ամուսնոյն առաջըր ինչ սկզբնաւորութիւն...:

Բլանշիւ կ'ըսէ դարձեալ. «Ընտանիքի մը անդրանիկ անդամին կ'ինայ երթալ երկուստարգ աղջիկը ամուսնութեան ուղել որոշեալ երկուստարգին համար. եթէ աղջկան ծնողքը հաւանի, նշանածը անմիջապէս քանի մը նուէրներ կը զրկէ, որոնք կ'ապահովեն իր խնդրանքին անկեղծութիւնը: Անմիջապէս երկու ընտանիքները կը տեղեկանան թէ ո՞ր ժամուն, ո՞ր օրը, եւ տարուան որ ամսոյն մէջ ծնած է ապագայ զոյգը, ինչպէս նաեւ աղջկան եւ տղուն մայրերուն անունները: Այս տեղեկութիւնները դադունի կը կաղմն ծրար մը որ աստղաբաշխներու կը յանձն

նուի. ասոնք կը հաւանին գրեթէ միշտ ամուսնութեան ծրագրին բաց ի սա պարայէն. եթէ բանակցութեան մոտեցած օրէն մինչեւ 3 օր աման մը կը կոտորի կամ առարկայ մը կորսուի երկու ընտանիքներէն մէկուն մէջ, յարաբերութիւնները կը խզուին:

Հարսանեկան հանդէսները շատ կը նմանին ընդհանրապէս Արեւելքի ուրիշ տեղերու սովորութեանց եւ կը վերջանան պղտիկ կատակերգութիւնով մը. նշանածները կը նստին իրարու քով եւ կը ջանան քաշել իրարու հագուստներէն կտոր մը, եւ որուն կտորը որ աւելի մեծ ըլլայ, կ'ըսեն թէ ինքզինքին կ'ապահովէ: Նախապատուութիւնը ընտանիքին մէջ, իրաւ է թէ չեմ գիտեր ինչպէս կ'ընէ կրնայ օգուտ քաղել ասկէ, քանի որ ամէն պարագային իր բացարձակ հպատակութիւնը ընդունած է:

Չինական ամուսնութեան մէջ կինը արձակելու պարագաները եօթն են:

Առաջին. եթէ կին մը համաձայն չապրի իր կեսուրին եւ կեսրայրին հետ: Երկրորդը, եթէ անկարող է զաւակ ունենալու յայտնի ամուսնութեամբ: Երրորդը, եթէ իր հաւատարմութիւնը իրաւամբ կասկածի ենթարկուած է եւ կամ եթէ անպարկեշտ վարմունք մը ունեցած է: Չորրորդ, եթէ բաժնաստանքով եւ զրպարտութիւնով ընտանիքին մէջ խռովութեան պատճառ կ'ըլլայ: Հինգերորդ, եթէ կարգ մը ֆիզիքական պակասութիւններ ունի, որոնց համար ամէն մարդ նողկանք կը զգայ: Վեցերորդ, եթէ լեզուն զսպել չգիտեր եւ վերջապէս եօթներորդ, եթէ ամուսնէն գաղտնի բան մը կը գողնայ տան մէջ, ինչ որ ալ ըլլայ պատճառը:

Թէեւ այս պատճառներէն մէկ հատը իրաւունք կուտայ մարդուն իր կինը արձակելու, այլ սակայն պարագաներ կան որ կ'արգիլեն իր իրաւունքը գործադրելու. առաջինը՝ եթէ կինը ծնողք չունենալով ապաստանելու տեղ մը չունի. երկրորդ՝ եթէ կինը իր կեսրայրին կամ կեսուրին սուղը կը կրէ. եւ այս սուղը երեք տարի կը տեւէ:

Բեքինի Ֆրանսական գեապանատան կցորդ Տօքթ. Մաթիէօն Մարգարանական Ընկերութեան ղրկեց չահեկան ուսումնասիրութիւն մը՝ Չինացի ընտանիքին վրայ. անկէ է որ կը քաղենք հետեւեալը:

«Չինացիներուն համար կինը պարզապէս մեքենայ մըն է, որ կը ծառայէ սերունդը շարունակել աւալու. եթէ բաւական տղայ չի կրնար ունենալ, այլեւս Կոմիւնիկիոսի օրէնքը կը ներէ այրին ուրիշ մեքենայ մը ունենալու:

Շատ մը աղջիկներ կը մերժեն ամուսնանալ զիտնալով թէ ամուսնական կեանքը ինչ գաղտնիքներ կը վերապահէ իրենց. «Քանի մը նահանգներու մէջ, կ'ըսէ Տայըր Պօլ անդլիացին, աղջիկները այնչափ կը վախնան ամուսնութեանէն որ կը հաւաքուին զիմադրելու եւ բողոքելու համար անոր դէմ, խմբովին իրարու ձեռք տալով եւ ճահիճներու մէջ նետուելով:

Ասոր համար է որ յաճախ առանց իրենց իմացնելու կը նշանեն զանոնք, շատ տխուր բան մըն է ամուսնական այս սովորութիւնը Զինացիներուն մէջ: Այր ու կին, կը գրէ Տօքզ. Մաթինեօն, կ'ամուսնանան գրեթէ միշտ առանց զիրար ճանչնալու. ճողճները միայն կը կարգադրեն ամէն բան. երբեմն ալ հազիւ 4—5 տարեկան աղջիկ մը կը նշանուի եւ կ'երթայ ապագայ կեսուրին քով, որուն կը ծառայէ սպասաւորի պէս մինչեւ որ ամուսնութեան օրը հասնի, այսինքն 15 տարեկանին: Այս կանխաւ հարս գացողներուն կացութիւնը շատ դժուար է. անոնք գերիններն են իրենց կեսուրներուն, որոնցմէ կը կրեն ամէն կարգի չարչարանք եւ նախատինք:

Ճշգրիտ ներկայացնելու համար Զինացի կնոջ ընկերական վիճակը, պէտք կ'ըլլայ դարձեալ յիշելու Բլանչիւի ուսումնասիրութենէն հատուած մը.

«Ամուսնութենէն երեք օր ետքը, Զինացի կինը կրնայ ալցելութիւններ տալ իր նոր եւ նախկին ընտանիքին ազգականներուն. իր կեանքին մնացած օրերը միայն պիտի վայելէ իր ամուսնոյն ընկերութիւնը իր առանձին յարկաբաժնին մէջ. Ասոր համար է որ շատ մը աղջիկներ կը նախընտրեն պուտտայական եւ դայոյական վանքերը եւ նոյն իսկ անձնասպանութիւնը. վերապաշտելի կրէյ կը պատմէ որ 1892ին Քանդօնի մէջ 8 աղջիկներ իրենց անձանօթ անձերու նշանուած խեղճութեան ամուսնութենէ ազատելու համար:»

Տարօրինակ է սակայն որ — ինչպէս կը տեսնուի այս հակասութիւնը ժողովուրդներու պատմութեան մէջ — Զինացիները այսքան խորունկ արհամարհանք մը ունին կնոջ համար. կը կարծեն թէ իրենց հօգին պիտի գտապարտուի թափառելու յաւիտեականօրէն միջոցին մէջ եթէ այդ դժբաղդ կիներէն մէկը ներկայ չըլլայ իրենց յուզարկաւորութեան եւ բարեպաշտութեամբ չպատուէ իրենց յիշատակը:

Հակառակ ամէն բանի սակայն, Ֆեմի. Գիզմը սպրդած է Երկնային Կայսրութեան մէջ եւ հոն ալ պիտի յառաջդիմէ ինչպէս ամենուրեք. ու լաւագոյն ապացոյցը զոր կրնանք տալ այս ճշմարտութեան, երիտասարդ Զինացի կնոջ մը ներկայութիւնն է Լոնտոնի Վեհաժողովին:

ԲԱՐՈՒԼԵ Տ'ԱՄՊՐԸ

Հանգուցեալ Լէոն Ժ.Գ. Պապին վերջին բանաստեղծութիւնը—Nocturna ingemiscientis animae meditatio—որուն գրաբառ թարգմանութիւնը կատարած էր Յ. Գ. Մարտիան եւ հրատարակած «Ծաղիկ»ի 25րդ թիւով, այս անգամ թարգմանուած է Յակոբ Գուրգէնի կողմէ դարձեալ գրաբառ: Բանաստեղծութեան բնագիրը արդէն հրատարակած ըլլալով, Զննեցողը կրնայ թաղպասութիւն մը բնել երկու յարգելի գրաբառագէտներուն թարգմանութեանց վրայ: Գուրգէն է՛. լատիներէն բնագիրէն թարգմանած է այս կտորը, լատինագէտի մը օգնութեամբ, հայկական չափով եւ անցանց:

ԻՈՅՈՒՄՆ ԳԻՇԵՐԱԿԱՆ ՀՈԳԻՈՅՆ ԱՇԽԱՐԵԼՈՅ

Որիսան անեղ ձեպէ առ. դուրս, Լեւոն. ժամ իսկ է քեզ մեկնելու
Եւ ըստ գործոց քոց առնալ ըզնատուցումն յախտեմից:
Զի՛նչ մընայ քեզ ի բաժին: Պարգեք զնորհեալք քեզ ի վերուստ
Յառատաճեռն Աստուծոյ՝ յոռաւ յերկինս հրաւիրեմ:
Այլ առ վերին բանալեօք, առ զըծուարին քով պաշտամամբ,
Պարտ էր խորհել քեզ հեծութեամբ ընդ այնչափ ամբս գոր կեցեր:
Զի որ պատուով ամբառնայ գեր ի վերայ ժողովրդոց,
Եղս՛նկ զինեւ, տացէ եւ վրեժ անհրճարին ընդ յանցանաց:
Յարմարիս աստ յայտոսիկ երեսի ինձ քաղցր պատկեր,
Եւ բարբառ քաղցրագոյն խօսի ի ներքս յօգուշ իմում.
Զի՛ խոռովիս այդպէս անիւ, եւ ծերութիւն քո բազմամեայ
Վասն է՛ր, աղէ, բեկեալ ըզսիրտ քո բախճալից առնէ ըզքեզ.
Մօ՛տ է Բրիստոս աստ ողորմած. խոնարհ ոգւով քե խընդրիցես
Ըզթողութիւն, ո՛հ, լեր վըստան, քողցէ նա քեզ զամենայն մեղս:

Ե. Գ.

Ո՛Վ ԷՐ ՌԻԻԴԵՐ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎՐԱՅ

Լրագրի ամենօրեայ ընթերցողները մտքերնուն մէջ կ'ունենան իրենց համար բոլորովին օտար անձնաւորութեանց անուններ, որոնք գործունէութեան ո եւ է չըջանակի մէջ շահուած համբաւներուն շնորհիւ գաղափարային կապով մը զօրուած կ'ըլլան ընթերցողներուն մտքին: Այսպէս, Տէլքասէ կամ Չէմպլայն իբր քաղաքական գործիչներ, Ռուզվելդ կամ Լուպէ իբր պետութեանց վարիչներ ամէն օր կը զբաղեցնեն զմեզ, երբեմն շահելով մեր համակրութիւնը, երբեմն ալ՝ հակակրութիւնը: Լրագրիչները զատաստանր կ'ընեն անոնց գործերուն, ներքին կեանքերին կը ծանօթացուի մեզի, եւ վերջապէս իրենց հաղարուժէկ մանրամասնութիւններով անոնք մտային զբաղում մը կը պատճառեն:

Այս կարգի անուններուն մէջ առաջին տեղը կը զբաւէ անշուշտ Ռիւզէր, որուն հաստատած Հեռագրական Գործակալութեան շնորհիւ, ամէն օր հեռաւոր աշխարհներու լուրերը կը հասնին մեզի:

Արդ, ո՞վ էր Ռիւզէր եւ ի՞նչպէս յաջողեցաւ տիրանալ իր այսօրուան հռչակին: Շահեկան կեանք մըն է իբր, եւ կ'արժէ տեղեկանալ անոր ամէն մէկ զրուագին:

Բօլ Ճուլիըս Ռիւզէր՝ «Ռիւզէր հեռագրին» հիմնադիրը, ծնաւ Քասսէյի մէջ (Դեր-

մանիա) 1816ին եւ ապրեցաւ հօրենական երդիքին տակ մինչեւ տասներեք տարեկան, որ ատեն, հօրը մահուամբ հարկադրուեցաւ ուրիշ տեղ երթալ եւ հաց ձարել. Կէօթիկէնի մէջ զրամատուռն մը մտաւ գրագիրի պաշտօնով եւ տարեկան միայն ութ սգերին վարձք ստացաւ: Այս հաստատութեան մէջ էր որ զարմանալի պարագաներու տակ իր ուշադրութիւնը գրաւեցին ելեկտրական հեռափոխը եւ անոր մատուցանելիք ծառայութիւնները, որոնցմէ զիտցաւ օգտուիլ աւելի ետքերը: Անգամ մը գրամատան պաշտօնեաներէն հոչակաւոր հաշուադէտ Կօս՝ երեսուն ոսկինոց տոպրակ մը յանձնեց իրեն, տեղ մը տանելու համար: Ռիւզէր ճամբան ուղելով վստահ ըլլալ ոսկիներուն թիւին վրայ, սկսաւ համբել, եւ ո՞վ զարմանալիք, տեսաւ որ տոպրակին մէջ վաթսօն ոսկի կար: Անմիջապէս ետ գործաւ բացադանչելով.

— Պարոն բրոֆէսէօր, սխալեր էք . . . :

— Ո՛չ, ոչ, պատահականեց, անուանի հաշուադէտը բարկութեամբ, ես սխալ չեմ ըրած: Միամիտ մարդ, չէր զիտեր թէ Ռիւզէրի ցոյց տուած սխալը ի նպաստ իրեն էր:

Այս առթիւ էր որ Կօս հիացաւ երիտասարդ պաշտօնեային պարկեշտութեան վրայ եւ բարեկամացաւ անոր հետ. աւելի ետքերը, զնահատելով անոր իմացական կարողութիւնը, ելեկտրական հեռագրին գաղտնիքները պարզեց անոր առջեւ:

Ռիւզէր տակաւին քսան տարեկան չկար, երբ ցոյց տուաւ իր ճարտարու-

թիւնը ելմտական գործերու մէջ. այդ միջոցին էր որ Ռուսիոյ ելմտական վիճակին վրայ ծրարող մը պատրաստեց եւ Ներկայացուց ռուս ելմտական նախարարին: Տարի մը անցաւ եւ օրին մէկը, ի մեծ զարմացում Ռուսիոյ, նախարարին քարտուղարը Բեզբրուսովիկէն նամակ մը ղըրկեց իրեն, ներփակելով 150 օսկինոց պանքանօք մը, իբր գնահատական նշան ներկայացուած ծրագրին:

Աստիցմէ ետք Ռուսիոյ մեկնեցաւ Կէօթինկէնէն եւ գնաց ուրիշ տեղ փորձել իր բախտը. 1845ին ամուսնացաւ Գերմանուհիին մը հետ եւ այցելեց Անգլիոյ, բայց Լոնտոնը գործունէութեան յարմար եւ յուսալի կեդրոն մը չգտնելով դարձաւ Եւրոպայ:

Երբ տակաւին Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մէջ առաջին անգամ կը հաստատուէին հեռագրական թելերը, Ֆրանսական եւ գերմանական դրութիւններու միջեւ վէճի առարկայ անհամաձայնութիւններ կային, որոնք յայտնապէս քաղաքական պատճառներէ ծագում կ'առնէին. Ռուսիոյ արթնացող յարմար նկատեց կամուրջ մը ձգելու երկու դրութեանց միջեւ բացուած վիճին վրայ: Անմիջապէս Վէրվիէի եւ Էքս Լա Շառլէի միջեւ լրատար աղաւնիներու շնորհիւ հաղորդակցութիւն մը հաստատեց. ինք կը հսկէր մէկ կայանը, իր կինը՝ միւս կայանը: Այս կերպով հաստատած եղաւ առաջին անհատական կազմակերպութիւնը հեռագրական լուրերու հաւաքման եւ փոխանցման համար: Արդիւնքը այնքան յաջող եղաւ որ իր ջանքերը նիւթապէս ալ լիւրի պսակուեցան: Բայց քիչ ետք ամէն յոյս կորսուեցաւ նորէն, որովհետեւ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ հեռագրական հաղորդակցութիւններ հաստատուեցան:

Այնուհետեւ Ռուսիոյ Բարիզ գնաց, բայց հոն ալ չյաջողեցաւ, որովհետեւ Ֆրանսայի մայրաքաղաքին մէջ կեանքի պայքարը շատ սուր հանգամանք մը առած էր այն ատեն:

Այդ շրջանին, ցամաքային Եւրոպայի քաղաքական կացութեան պայմանները չէին ներքի որ անհատ մը կառավարական հսկողութենէ դուրս կարենար հեռագրական գործակալութիւն մը հաստատել. Ռուսիոյ շատ շուտ համոզուեցաւ ասոր եւ դարձեալ գնաց Անգլիոյ՝ հոն բաւարար համար ըլլալովին նոր հաստատութիւն մը՝ անկախ ու եւ հսկողութենէ, 1851ին Լոնտոն հասաւ եւ վերջնականապէս հոն հաստատուելով անգլիական հպատակ եղաւ:

Անգլիոյ մէջ իր առած առաջին քայլը եղաւ Քալէի եւ Տոլրի միջեւ ընդծովեայ հեռագրական գիծի մը հաստատումը, որուն կարեւորութիւնը Ռուսիոյ առաջին օրէն զգաց. Լոնտոն հասնելէն քիչ ետք, քաղաքական եւ առեւտրական լուրերու

փոխանակութեան համար բացաւ նոր կաւան մը: Բայց հակառակ իր բոլոր ջանքերուն՝ յաջողութեամբ չէին ուղերօգտուի իր գործակալութեան ընծայած դիւրութիւններէն, որով իր գլխաւոր գործը եղաւ վաճառականներու անհատական հեռագրները փոխանցել եւ մասնաւորապէս յոյն վաճառականներուն՝ որոնք պէտք ունէին տեղեկութիւն ստանալու կալաց, Պրայլա եւ Դանուբեան ուրիշ նաւահանգիստներուն մէջ գտնուող իրենց գործակալներէն:

Այն ատենը Եւրոպայի մէջ գոյութիւն ունեցող հեռագրական գրութիւնները խորապէս ուսումնասիրելով Ռուսիոյ յաջողեցաւ իր թղթակցներուն միջոցաւ հեռագրները ղրկել անանկ տեղեր ուր հաղորդակցութիւն ընաւ չկար նախապէս այս կերպով իր յաճախորդներուն շահեցուցած եղաւ թանկագին ժամանակը: Այս պատճառաւ էր որ իր գործակալութեան յաճախորդները օր օրի աւելցան: Ռուսիոյ պատուիրած էր ստորագրաւ պաշտօնեայի մը ամէն նոր յաճախորդի գալուստ իրեն իմաց տալ, նոյն իսկ՝ կէսօրուան աճապարանքով կատարուած ճաշի միջոցին: Օր մը՝ այդ պաշտօնեան Ռուսիոյ յաճախած ճաշարանը վաղեց իմաց տալու համար թէ նոր յաճախորդ մը եկած է. Ռուսիոյ հրամայեց որ անմիջապէս ետ դառնայ եւ յաճախորդը սենեակի մը մէջ փակելով սոյսացնել տայ մինչեւ իր գալը:

Պաշտօնեան պատասխանեց. — Անհոգ եղիք, տէ՛ր իմ, անհոգ, մարդը սենեակը տարի, դուռը կը պնցի եւ ահաւասիկ բռնալին:

Ռուսիոյ այս ճարպիկ մանչուկը այսօր ամէնէն աւելի անուանի տնօրէններէն մէկն է հեռագրական գործակալութեան մը:

(Երկրորդ յօդուածով մը պիտի խօսինք այն պարագաներուն վրայ, որով Ռուսիոյ գնաց Ռուսաստան եւ հոն թելագրեց Ռուսաստանէն Բէքին հեռագրական դիմ մը հաստատելու գաղափարը: Այնուհետեւ պիտի պատմենք Ռուսիոյ յարաբերութիւնները Անգլիոյ ձորձ թագաւորին ինչպէս նաեւ Պիլմարքի հետ):

ՆՐԻՆԱԿ

ՎԵՍՈՒՎ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ԿՈՐԾԱՆԻՉԸ

Քաղաքներու կործանիչ Վէսուվը առաջին անգամ հեռուէն տեսնող մը հիացախառն երկիւղ մը կ'առնէր: Մարդ քանի մօտենայ անոր մօտը փրտակեց, որուն եւ զիտէ «այրող լեռան» ծխամած ճակատը, չի կրնար չխորհիլ Վէսուվի անուան հետ կապուած աւերումներուն պատմութեան վրայ: Դէպի բոցավառ

խառնարանը բարձրացող այցելուին միտքը առաջին անգամ կ'իյնայ Պոմպէոսը. ամէն կողմ շքեղ փողոցներ եւ սրահադարձ տուններ, վերահաս վտանգին վրայ բնաւ չխորհող այրեր եւ կիներ որոնք իրենց սովորական դրաղումներով կը պարապին, վերջապէս գործօն կեանք մը որ կ'անցնի ինչպէս ուրիշ հռոմէական քաղաքներու մէջ—եւ ահա մէկէն ի մէկ աւերում եւ քանդում, զոր այդ հրեշտային հրաբուխը կը նիւթէր դարերէ ի վեր:

Տասնեւութ դարեր առաջ կատարուած այս բնական ահուկի կոտորածին զոհերու թիւը գուշակելով միայն կարելի է հասկնալ. բայց անոնց մահացման եղանակը դեռ որոշապէս կ'երեւայ, քանի որ անոնց մարմինները կաղապարներու փոխուած՝ կը պահուին մասնաւոր տեղ մը, ծովէն քսաներկու հազար ոտք բարձր: Նշանակալի նիւթ մը փնտռող քանդակագործը ասկէ աւելի յուզիչ տեսարան մը չէր կրնար երեւակայել. ահաւասիկ մարդկային արարածներ որոնք մէկ վայրկեանի մէջ արձաններու փոխուեցին եւ իրենց զգացումները սառած մնացեր են զէմքերուն վրայ: Հոս կը տեսնես մայր մը, որ իր մանկիկին վրայ խափանած՝ վերջին ճիգ մը կ'ընէ դայն պաշտպանելու մօխրներէն եւ խեղդիչ ծուխներէն. հոն՝ իր քունէն նոր արթնցած մարդ մը որ սոսկումի արտայայտութեամբ կը նայի իր շուրջ. այս ամենքը դարերէ ի վեր պահուած են կապարագոյն լավայի լճացումին մէջ:

Պոմպէոս քաղաքի այս ողորմելի վիճակին առջեւ մարդ կը փորձուի խորհելու թէ այլեւս կարելի չէ նոր քաղաքներ հիմնել Վէսուվին շրջակայները. բայց տարօրինակ է որ այդ կողմերը ապրող ժողովուրդը երբեք դաս չառնէր անցեալէն եւ չի մտածեր թէ աւերումները կըրնան կրկնուիլ. Թօնէ տէլ Կրէքօ քաղաքը, զոր օրինակ, տասնեւեց անգամ կործանած է Վէսուվի ահարկու ոյժին տակ, բայց տասնեւեօթներորդ քաղաքը դարձեալ կանգուն է այսօր առաջինին վրայ, միմիայն չորս ու կէս մղոն հեռու իր կործանարարէն:

Թերեւս կախորդող հրապոյր մը կայ հրաբուխին այսքան մօտ սպրեւուծ մէջ, ճիշդ ինչպէս որ շատեր կը մօտենան վաղորի մը դառադեղին քով, ուր քիչ առաջ յօշոտուած էր պահապանը՝ զազանին ճիւղաններուն տակ: Բայց Վէսուվ վազրէն ալ ահարկու է, քանի որ կարելի չէ ընտանեցնել դայն կամ թէ չլիթայել: Աստուծոյ միակ յոյսը այն նշանն է, զոր երբեմն կուտայ հրաբուխը իր քանդումի արարողութիւնը սկսելէ առաջ:

Այսօրուան դրոշմաշրջիկները, որոնք ամէն վտանգի դէմ խիզախելով կ'երթան շատ մօտէն զիտել Վէսուվը, բնականաբար չեն ենթարկուիր նոյն այն զրգ-

ուսարութեանց, որոնց կը մատուցէին առաջ, Ընդհանրապէս այցելու մը գէշ աղէկ կառքով կ'երթայ մինչեւ գիտարանը, ուրկէ կը սկսի երկաթուղւոյ գիծը, այս պիտի չըսուի հետաքրքրաշարժ շինութիւն մըն է եւ թէպէտ բազմաթիւ գիւրութիւններ ընծայած է, բայց Վէսուվ միշտ չէ հանդուրժած անոր ներկայութեան եւ կրկին կրկին իր լաւայի հեղեղներուն տակ թաղած է զայն 1880էն ի վեր:

Երբ մէկը կատարելապէս ծանօթ ըլլայ պատահելիք վտանգի մը պարագաներուն, կրնայ իր տրամաբանութեան շնորհիւ այնպէս մը պատրաստել ինքզինք որ անխուսափելի պատահարները յանկարծակի չը բերեն զինք, բայց անստուգութեան գալիքը երկրւոր շատ աւելի մեծ է: Երկաթէ ջիգերով եւ ֆիզիքական քաջութեամբ նշանաւոր անձն իսկ, որ կըրնայ մարդոց անագին բազմութիւն մը իր իշխանութեան եւ հրամանին տակ պահել, յաճախ վախէն կը գողգողայ անսովոր, ազմուկի մը կամ տեսարանի մը առջեւ:

Վէսուվ ալ զրեթէ անծանօթ վտանգ մըն է տակաւին, քանի որ գիտութիւնը հակառակ իր բոլոր ջանքերուն եւ լուսաբանութիւններուն, տակաւին չի կրնար մեկնել անոր քունը, ինչպէս անոր սոսկալի բորբոքումները: Արդարեւ, երբ կը փորձենք հաւաքել ինչ որ Դիտենք այս նիւթին մասին, կը տեսնենք թէ ո՞րքան վտանգ է մեր ծանօթութիւնները:

Վէսուվի անցեալին պատմութիւնը ծանօթ է մեզի, բայց անոր ապագան գուշակութեամբ միայն կարելի է գիտնալ: Նոյն իսկ անոր ֆիզիքական երեւոյթները պէտք եղածին չափ յստակ չեն: Գիտենք թէ խառնարանին գիծէն վեց հարիւր ոտք վար լաւայի հալած լիճ մը կայ, որ միշտ կը ծխայ ու կը ժայթքէ, բայց թէ ինչո՞ւ այս լիճը մերթ խաղաղ եւ մերթ բորբոքած է, ասիկա ոչ ոք կրնայ բացատրել գոհացուցիչ կերպով:

Ամէն անգամ որ հրաբուխին մոխր մասամբ կը փարատի եւ մարդ զժուարուութիւն չի կրնար չնչելու ատեն, այցելուն կարող է գիտնել իր շուրջը: Անդիւրացի զբոսաշրջիկ մը կը պատմէ թէ անգամ մը բարձրացած է մինչեւ այն կէտը, ուրկէ կրնար տեսնել խառնարանին ներքին մասը, որ հեղուկ վիճակի մէջ է. այդ խառկարանը ցարդ տասնեւմէկ հազար մարդնային արարածներու գերեզմանը եղած է. հոն կենալով Վէսուվի տարած գոհերուն ծանօթ անձ մը անպատճառ կը յիշէ այդ հազարաւորներէն մէկ քանին. 1873 ի գարնան տասներեք հոգիէ բաղկացած երկսեռ խմբակ մը կ'այցելէր Վէսուվի, որ այդ միջոցին բորբոքման մէջ չէր, բայց հազիւ թէ լերան գագաթը բարձրացած էին, երբ պզտիկ բորբոքման մը հետեւանքով լաւայի փոս մը բացուեցաւ խառնարանէն քիչ մը անդին: Յառաջ եւ

կած շողջողուն լոյսէն բոլորն ալ շուարեցան եւ երկուքը՝ տակաւին քանի մը քայլ չառած՝ ծածկուեցան հալած լաւայի հոսանքի մը տակ: Տասներեքէն միայն չորսը կենդանի մնացին:

Ուր Վէսուվի կ'այցելէ գիշեր ատեն ատանց առաջնորդի, պէտք է միտքը դնէ թէ կրնայ նմանօրինակ դժբախտութեան

մը ենթարկուիլ: Բայց ամէն րանէ աւելի պէտք չէ թոյլ տայ որ վախը տիրէ իր հոգւոյն, որովհետեւ ամէնէն դանդաղ նահանջն իսկ մութին մէջ, կրնայ ըլլալ որ այցելուն ընկղմեցնէ շողի արձա՛րդ փոսերէն մէկուն մէջ:

ԳՐԻԶ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱԺԻՆ

ՊՈԼՍՈՅ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՍԷՆՏԻՔԱՆ

Գրեթէ երկու տարի է ի վեր է որ յաջողութեամբ կը գործէ այս Սէնտիքսն եւ անոնք որ սկիզբները յոռետես էին անոր մասին, միաբերան այսօր կը դնահատեն իր օգուտները, վասն զի միայն այս Սէնտիքսնին միջոցաւ կարելի եղաւ առաջը առնել կործանարար մրցակցութեան մը որ վերջապէս պատճառաւոր ըլլաւ շատ մը ընկերութեանց Պոլսէն բոլորովին հեռանալուն, ի վնաս ապահովագրութեան համայնքին. որովհետեւ որչափ շատուոր ըլլան ընկերութիւնները այնչափ դիւրութեամբ կարելի է դործ մը ընդունիլ տալ անոնց. ասոր բոլորովին հակառակը պիտի ըլլար եթէ թուով քիչ ըլլային այդ ընկերութիւնները, որովհետեւ ինչպէս որ ասկէ առաջ ուրիշ յօդուածով մը ըսած ենք — ամէն ընկերութիւն իր գործելու սահմանը ունի, այսինքն թէ՛ մինչեւ այս ինչ գումարը կրնայ ապահովագրութիւն ընդունիլ — ուստի եթէ թուով քիչ ըլլան ընկերութիւնները ըստ իրենց սահմանին մէկ կամ երկու ապահովագրութիւն կատարելով փայտաշէն թաղի մը մէջ, այլ եւս չպիտի ապահովագրէին ի վնաս հանրութեան:

Սէնտիքսն անգամ մը եւս չեւտեց թէ ապահովագրութիւնը այլեւս անհրաժեշտութիւն մըն էր մեր իսկ բարեկեցութեանը համար, վասն զի առաջ որ վար գիներով ապահովագրելու կը դժկամուկէին, այսօր ըստ ընդունուած քարիքի կ'ստիպուինք ամենայն սիրով վճարելու պահանջուած գինը:

Ընկերութիւնները թուով աւելի ըլլալուն մէջ սա օգուտն ալ կայ որ, ապահովագրութեան պէտքը կ'սկսի տակաւ տարածուիլ ամէն խաւերու մէջ եւ եթէ վիճակագրութիւն մը ըլլայ պիտի տեսնենք թէ տարուէ տարի ապահովագրեալներու աճումը զգալապէս աւելցած է, այնպէս որ ասկէ մէկ քանի տարի ետքը Պոլսի մէջ չապահովագրուողներուն սակը (որ հիմայ 85% կը ներկայացնէ) պիտի իջնայ 50% ի, ասով աղէտքի մը պահուն անհամեմատ

կերպով չնչին վճարումով մը շատ թըշուառութեանց առաջը առնուած պիտի ըլլայ:

Պոլսոյ Սէնտիքսն շատ արդիւնաւոր կրնար ըլլալ հանրութեան ինչպէս նաեւ ընկերութեանց, եթէ վեցամսեայ կամ տարեկան տեղեկագրեր տար հրատարակութեան, ուր տեսնուէին այդ ժամանակաւ կամ իջողին մէջ պատահած հրդեհները, ապահովագրեալ ճիշդ գումարները, փայտաշէն կամ քարաշէն այրած ու վնասուած տուները, եւ նման եւրոպական միւս անտիքսներու աջակցէր կառավարական բանակցութեանց, ըստ կարելւոյն շուտ առաջը առնելու համար հրդեհներուն ծաւալման. որովհետեւ, մարմին մը որ մի միայն ընկերութեանց տարեկան վճարումներովն է որ գոյութիւն ունի պէտք է որ ըստ կարելւոյն նաեւ պաշտպանէ ընդհանուրին շահերը: Նմանապէս հրատարակէ դանաղան լեղունքով գրքոյկներ՝ յորդորելով հասարակութիւնը օգուտ քաղելու ապահովագրութեան բարիքնէն ու ձրիաբար բաշխել դանձը: Այս ամէնը Սէնտիքսնի պիւտճէին ամենեւին չպիտի դաշին, վասն զի այս տեսակ խընդիրներու համար ըլլալիք ծախքերը ընկերութիւնները սիրով կը վճարեն, քանի որ չա՛նդ դարձեալ իրենցն է:

Սէնտիքսն այս ըմբռնումով գործունէութիւնն էր որ բարիք մը պիտի ըլլար թէ՛ ժողովրդեան եւ թէ ապահովագրական ընկերութիւններուն համար:

ՀՐԴԵՀԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

30դ. 9. — Բօլիսին մէջ եթէ արձանագրուած չըլլան այն ինչքերը, որոնք իւր աւանդ կամ իւր պահ զրուած են ապահովագրեալին քով եւ ասոնք վնասի ենթարկուին, ընկերութիւնը պատասխանատու չէ այս վնասին:

Ինչպէս որ կ'ըսէ ճիշդ յօդուածը, ամէն ինչ պէտք է մանրամասն տեղեկութեամբ իմացնել ընկերութեան, որպէս զի ան կարենայ գործին բուն արժէքը դնահատել. ասկէ զատ պէտք չէ մոռնանք թէ ապա

հովազորութիւնը երկուստեք հաւատարմութեան վրայ կը կայանայ. ուստի ըստ կարելոյն ճիշդ տեղեկութիւններ տալը ի չափ յաճախորդին է:

Մեր համայնքը իր բարի սովորութեամբ ասանկ խնդիրներու ամենեւին կարեւորութիւն չի տար ու կ'ապահովագրուի առանց գիտնալու թէ ինչ է ըրածը: Յանձնակատար-վաճառականներ, որոնք քիչ մը աւելի պէտք էր որ տեղեկութիւն ունենային այս տեսակ խնդիրներու մասին, կ'ապահովագրեն հրդեհի դէմ ապրանք մը որ իրենց չի պատկանիր առանց հարցնելու բուն իսկ ապրանքին տիրոջը թէ մի գուցէ ապահովագրած ըլլայ ինք իր կողմէն, սակայն գործունեայ երեւալու այս կերպը դժբաղդաբար գրգռուածութեանց դուռ կը բանայ հրդեհի մը պահուն ու ընկերութիւնները ձեռք կ'առնեն իրենց Պրոքտորաձը, յուսախաբուածութեան յուսախաբուածութիւն առաջնորդելով ապրանքին տէրը. գործունեայ յանձնակատարը ալ թող ուղածին չափ աշխատի համոզելու ընկերութիւնները՝ որոնք իրաւունք ունին չվճարելու ո՞ր եւ է վնաս:

307. 10. — Ընկերութիւնը պատասխանատու է տուածելու այն վնասները, որոնք յառաջ կուգան.

I Կայծակէ, սակայն եթէ հրդեհով վերջանայ.

II Օգային կազմ պայթումէ:

Կայծակէ տառք եկած վնասը որ հրդեհով չի վերջանար, բնական է որ ընկերութիւնը չի ճանչնար, վասն զի մէտէորաբանական օրէնքներով յայտնի է որ կայծակը շատ անգամ կ'անցնի առանց հրդեհ առաջ բերելու, այլ միայն վնաս հասցնելով, ըլլայ շէնքին, ըլլայ պարունակուած գոյքերուն. ուստի այս պարագային վնաս չի հատուցուիր, բայց երբ հրդեհ յառաջ գայ կայծակէն՝ վնասը կը հատուցուի, սակայն տուումով թէ արկածէ հրդեհ պատահած է: Ուրախալի է որ Պրոքտոր մէջ այս տեսակ արկածներէ յառաջ եկած հրդեհ արձանագրելու տարիներէ ի վեր պատահականութիւնը չենք ունեցած եւ բաղձալի է որ չունենանք, որովհետեւ մէկ կողմ ձգելով չէնք քին այս բիւր, մարդկային կեանքի ար ալ զոհ երթալուն հաւանականութիւնը կայ:

Գլխով օգային կազմ պայթումէ յառաջ եկած վնասին, ընկերութիւնը պատասխանատու է. բայց պայթումը տեղի ունեցած չէնք միայն ոչ թէ երբ երկու տուններ դէմ դիմաց ըլլալուն հետեւանքով մէկուն մէջ պայթում պատահի եւ միւսը ատոր հետեւանքով վնասուի: Ուստի բան է եթէ երկու տուններն ալ այրին:

ԱՊՐԱՆՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՐԻՆԵՐ

★ Պատրիարքի հրկիցեալ կալուածները սկսած են վերաշինուիլ: Կ'ըսուի թէ Պատրիարքարանէ զերուած ընդհանուր շրջաբերականին համաձայն նոյն կալուածները պիտի ապահովագրուին: Անցեալ անգամ, տառքին յօգուածով մը շէշտած էինք արդէն եկեղեցապատկան կալուածներու ապահովագրուելուն անհրաժեշտութիւնը: Ուրախալի է որ եկեղեցապատկան կալուածներու ապահովագրութեան գաղափարը տարածելու համար Պատրիարքարանը ամէն կողմ շրջաբերականներ զրկած է արդէն: Կը մաղ-

թենք միայն որ Պատրիարքարանը շրջաբերականներ զրկելէ վերջ նաեւ ամենաւերջ այդ գաղափարին իրականացմանը աշխատի:

★ Խառքիւղի Գալֆասեան Որոշումի հանգեցեալ գործակատար Խաչիկ Գիւլաշէան իր կեանքը 300 սովիի ապահովագրած էր «Նիւ Եօրք» ամերիկեան ընկերութեան. «Նիւ Եօրք» վճարած ըլլալով 300 սովին, 100 սովին հանգեցեալին կնոջը յանձնուեցաւ, իսկ մնացեալ 200 սովին հանգեցեալին երեք անգամահաս որբերուն համար Ս. Պատրիարքի նախաձեռնութեամբ տոկոսի գրուեցաւ ծանօթ Հայ վաճառականի մը մետ, չափահասութեան տարիքին իրենց յանձնուելու պայմանաւ:

★ Գառար Բրիկեան, Ահնգի, Մեծ Շուկայի մէջ կաշիի վաճառական, որ սովից վեց տարի առաջ ի նպատակ իր կնոջ 7,500 Փրանքի ապահովագրուած էր «Բենիտինի» մեռած ըլլալով վերոյիշեալ գումարը ընկերութեան կողմէ վճարուած է հանգեցեալին կնոջ:

★ Վիճակագիրէ մը կ'իմանանք թէ կիններէն շատ քիչը ապահովագրուած են կեանքի ճիւղին, այնպէս որ համեմատութեամբ արանց տոնք 7,380% կը ներկայացնեն եւ 3,630% ալ ապահովագրեալ գումարին վրայ: Ասոր պատճառը փոքրեւելու է կ'ըսէ այն վիճակագիրը, բժշկական քննութեան մէջ, վասն զի տեսակ մը խորշում դրաւ է որ կինները պաշտօնապէս կը ներկայանան ապահովագրական բժշկին, մինչդեռ եթէ կին բժշկինը ըլլային համեմատութեամբ աւելի պիտի ըլլար կին ապահովագրեալներուն:

★ Զաբոն, ինչպէս ամէն արուեստի, կենաց ապահովագրութեան մէջ ալ շատ առաջ գացած է, այնպէս որ 1881ին այդ երկրին մէջ ապահովագրութեան մէկ ընկերութիւն մը միայն կար որ աննշան գործեր կը կատարէր, այսօր 40ի չափ ընկերութիւններ գործառնութիւն ունին եւ մինչդեռ 1881ին Կ-7 հազար հոգի ապահովագրեալ կար հոն, այսօր միլիոններով կը համընկնի: Պէտք է գիտնալ նաեւ որ Զաբոնի ժողովուրդը վերջին 25 տարուան միջոցին ամէնէն խնայողական ազգը կը նկատուի:

★ Ամերիկա խնդրներու երկիրը դարձած է կ'ըսէ ապահովագրական Review լրագիրը եւ այս սովորութիւնը տակաւ տարածուած է ապահովագրական շրջանակներու մէջ ալ, եթէ մէկը գործակատարի պաշտօնին կոչուած է, խնջոյք կայ, անպատճառ խնջոյք, ամուսնութեան պարագային, խնջոյք, Ապահովագրական գործակատար մը լաւ գաղափար մը յղացած է խնջոյքի հրաւիրելով ընկերութեան բոլոր ապահովագրեալները: Այս առիւթ հառեր իրարու յաջորդած են ու եզրակացութիւնը սա եղած է որ երկրորդ օրը նոր ապահովագրեալներու շարք մը սկսած է որոնց գովաբանով արդէն խնջոյքին ծախքերը մէկ քանի անգամը գոցուած են: Ստակ շահելու ուրիշ կերպ մըն ալ սա է:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

ՈՒՍՈՒՅԻՉՆԵՐՈՒ ԱՊՐԱՆ

Կարող ուսուցիչներու թիւը շատ սահմանափակ է բաղադատմամբ անկարողներուն, որոնք կը վիստան հայ վարժարաններու մէջ, առանց կոչում ունենալու, առանց գիտակցութեան իրենց ստանձնած գործին: Ինչո՞ւ սակայն, վէճքը միայն տեսնել չբաւէր, հարկ է որ անոր պատճառն ու դարմանը եւս զիտուի, որպէս զի հայ ուսուցչութիւնը իր անկեալ վիճակէն բարձրանայ՝ պէտք է նախ ասպարէզը բարձրացնել, երբ այդ ասպարէզին թէ

ներկան եւ թէ ապագան ապահովուած ըլլայ, անկարողներու թիւը պիտի պակսի եւ արժանաւորները միայն մուտ պիտի գտնեն դպրոցէն ներս. շատ տեղ՝ հայ վարժապետը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ատոր անոր քմահաճոյքին ծառայող մը՝ որ ա'յնքան աւելի կը քնահատուի որքան աւելի հմուտ ըլլայ... շոգոքորքելու գիտութեան մոռցուած չէ անշուշտ թէ վարժապետներ ունինք, որոնք մեկ-երկու մեծիտ ամսական միայն կը ստանան. իսկ իրենց ապագան, աւելորդ է յանկերգը կրկնել. բնական չէ՞ որ տաղանդաւոր անձինք զգուշանան այսքան աննախանձելի ասպարէզի մը հետամտելէ եւ կարող ուսուցիչներ ուրիշ ասպարէզ փնտռեն ապրելու համար:

Արդ, Ուսուցիչներու Օգնութեան Սընտուկը՝ ասպարէզին բարձրացման հզոր ազդակներէն մէկը ըլլալու բնութիւնն ունի. ուրեմն փութանք հասոյթի աղբիւրներ յոյց տալ, որոնք բնականաբար որքան առատ ըլլան, ստացուած օգուտներն ալ այնքան մեծ կ'ըլլան:

1.— Որովհետեւ Օգնութեան Սընտուկը ուսուցիչներուն պիտի օգնէ իրենց կամ իրենց պարագաներուն կարօտութեան ժամանակ, արտաբանական է հետեւցնել թէ ուսուցիչներն ալ պարտաւոր են Սնտուկին օգնել իրենց կարօտ չեղած ժամանակ. հետեւաբար Կեդր. Ուսումն. Խորհուրդը կրնայ առ հարկը տուրք մը սահմանել եւ պահանջել որ բոլոր պաշտօնի վրայ գտնուող ուսուցիչները պարտաւոր ըլլան վճարելու:

2.— Ուսուցչական վկայագիր ստացողներէն կը դանձուի արդէն տուրք մը Օգնութեան Սնտուկին համար. սակայն նկատելի է որ հակառակ կազմական Կանոնագրին եւ հակառակ եղած ազդարարութեանց, թէ՛ մայրաքաղաքին եւ թէ գաւառական վարժարանաց մէջ պաշտօնավարող ուսուցիչներուն մեծագոյն մասը չունի կանոնական վկայագիրը. պէտք է միանգամ ընդ միշտ վերջ տալ այս զանցառութեան. վկայագիրէ զուրկ ուսուցիչ մը զուրկ ըլլալու է նաեւ Օգնութեան Սնտուկին ընձեռած նպաստաւորութեան եւ Կեդր. Ուսումն. Խորհուրդը որ եւ է սովորական ճանչնալու չէ այդ կարգի ուսուցչի մը մէկ իրաւունքը:

3.— Ուսուցիչները միշտ առիթ կ'ունենան Օգնութեան Սնտուկին նպաստներ հայթայթելու. դպրոցական հանդէսներու, հարսանիքներու, բանախօսութեանց եւ ուրիշ պարագաներու բերամբ, բաւական է որ իւրաքանչիւր ուսուցիչ խնամք ունենայ այդ գործին:

Հարեւանցի ակնարկներով մատնանշուած վերոյիշեալ միջոցներուն աւելցուր նաեւ նախատուութիւններն ու կտակները, որոնք միշտ կրնան ունենալ գոյութիւն՝ պատրիարքական հրաւերներու եւ անհատական թելադրութեանց վրայ, ակնարկէ կը տեսնուի թէ Ուսուցչաց Օգնութեան Սնտուկին համար գրաւը չէ որ կը պակսի, այլ կամեցողութիւնը:

Մ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Արտօնատէր Ա. ՍԱԳԱՆԱՆ

Տպագրութիւն Սագան

Պ Ա Լ Ք Ա Ն

ԱՌԱՆՁՆԱԶՆՈՐՅԵԱԼ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՍՈՖԻԱ
Դրամագրոշիս, պահետաւ եւ կրաշխառնորոշեալ գումար 7,500,000 ֆրանք

Դրամատունք Ընկերութեան՝ Պալկար Ազգ. Դրամատուն՝ Սոֆիա, Անգլեւաւորական Դրամատուն՝ Լոնտոն,
Տոյէ Պանք՝ Պերլին, Օսթ. Կայս. Դրամատուն՝ Բարիդ, Բրէտի Լիոնէ՝ Կ. Պոլիս

Գործակալութիւն՝ Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ Ընդհ. Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ ԱՐՇԱԿ ՌԻՆՃԵԱՆ
Կոստանդնուպոլիս, Ղալաթիա, Պանք Օթոմանիէն դէմ, Թաշթապրուն խան

MAISON ISIDORE

Հաստատեալ 1860ից
Բերս, Մեծ Փողոց, 431—433

ԻԶԻՏՐ նորաձեւութեանց վաճառատունը 1,500,000 առարկայ ունի Մետաքսիզէն,
ձեռնոց, հոտեղէն, զարդեղէն, սանտրեր, ժապաւէններ, սեղմիրաններ, հովանոցներ, գուլ-
պաներ, վերջին նորաձեւութեամբ զլխարկներ, ժաղի զննում եւ վաճառում, եւլն. եւլն.
(17) 3—52

ՍԱԼԱՄԱՆՏԸՐ

ԷԶՈԼԱՆՏԱԿԱՆ
Ուղեւորական արագու-
վազրական Ընկերութիւն
Ընդդէմ հրդեհի
Հիմնեալ յԱմստերտամ

Դրամագրոշիս
Փր. 7,500,000
Ընդհ. Գործակալ Պոլսոյ
H. J. W. Huber Jr
Գոհամանդողլու խան քիւ 10
5—52

6)

水野平印雀孔

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԶՈՒՐ ԻՌԱՆՈ
(HIRANO)

ՎԱՃԱՌԱՆԻՇ ՍԻՐԱՄԱՐԳ
Ոսկի միտայ 1900 ի Բարիգի
Արուեստահանդեսին
ՀԻՌԱՆՈՆ ճարտարական արքունիքին մէջ
գործածուող լաւագոյն հանքային ջուրն
է։ Գինիով եւ առանձին կր խմուի։ Ստա-
մոքսի թանջիւրու օգտակար եւ ախորժակ
զրգոող։—Շիշը 3 զրշ. մեծաքանակ զնո-
ղաց մասնաւոր սակարկութիւն։
Ընդհ. միքրսնոց Բ. ՆԱՔԱՄՈՒՐՈՒ ԵՒ ԸՆԿ.
(13) Բերս Մեծ-Փողոց 186 4—8

ՏԻ ԼՈՒԻ ԵՌԻՆԻՐՆ ԷՆՏ ԲՐԱՌԻՆ (The Law Union & Crown)

ԱՆԳԼ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՅ ԸՆԿ.
Հրդեհի, Կեանքի եւ Արկածի դէմ
Հիմնուած 1825ին Լոնտոնի մէջ
Դրամագրոշիս 1,500,000 Ա. Ռ.
Պահեստի դրամ 4,800,000 " "
Ընդհ. Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ
Ridley, Rowell & Co
Կալսքա, Բեռլինդու խան քիւ 9—10
6—52
(2)

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԹԵՐԱՆՈՅ

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՁԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼԵԲՏՐԱԿԱՆ
ԴՈՐԾԻՆԵՐՈՒ

Մթերանոց Վէսդէնտորքի եւ Վէնէրի չոր
բլաքներու եւ Վէլինկգրնի Դիւմբու եւ
Թուրքիոյ

ՀԱՅՐԱՅԻՇ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԶՆԵՐՈՒ
Կը կատարուին ամաքտոներու աղատութիւնք
Միահաղոյն սակարկութեամբ
Ելեքտրական կազմածոց հաստատում
ԱՌՏՆԻՆ ՀԵՌԱՋԱՅՆ
Բերս, Թիւնէլ Բասաժ 14
(9) 4—4

Ա. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.
Վաճառատունք պատի թուղթերու
քոռիշներու, սորոններու, եւայն
Կալսքա, Եեհի Համի փողոց 55
Եւ Թիւնէլի դէմ 29
(12) 4—26

ՄԱՌՔՈ ՊԼՈՒՄԲԵՐԿ
Վաճառատուն ժամացոյցներու
եւ տեսողական գործիքներու
Վերցնական լիքիտասիոն
Ժամացոյցներու եւ գոհարեղեններու
Բերս, Մեծ Փողոց 466
(14) 4—4

ԼԱԴԼԱՍ

ՅՐԱՆՍ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.
Հրդեհի դիւղ
Պատրաստ դրամ եւ եկամուտ ֆր. 5,400,000
Կ. Պոլսոյ քնդհանուր գործակալ
Բ. ԴԱՐԻԳԻՐՈՒՆԸ ԵՒ ԸՆԿ.
Գրասենեակ
62, Ղալաթիա քարալին վրայ եւ
Դարա-Մուսթաֆա փողոց
(18) 3—52

ԿՐԷՇԱՄ (GRESHAM)

ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.
1902 տարուան հաշուեցոյցէն քաղուած
Ապահովագրեալ գումար
4748 բոլիսի վրայ 1,792,845 Ա. Ռ.
Ապահովագին (1902) 79,907 » »
Տարբերութիւն գործառ-
նութեանց առաւել 324,733 » »
1901ի վրայ տարեկան
եկամուտ 1,311,091 » »
Գանձելի պահանջք 8,279,970 » »
Վճարեալ վնաս 18 673,030 » »

Ընդհանուր Գործակալ Թուրքիոյ
Edwards & Son
Ալալեմէի խան, Մեյտանճըզ փողոց, Պոլիս
(11) 4—52

ՀԵԼՎԵՏԻԱ

ԱՊԱՀՈՎ. ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Հրդեհի, Կեանք եւ ծովային արկածներու դէմ
Ընդհանուր Ներկայացուցիչ
Ռ. ՍԻՅ ԵՒ ԸՆԿ.
Կալսքա, Պոլսոյ Թիւնէլ Բասաժ 23, 24, 25

ԲԱՌՆԱՍ

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՁԱՍՈՒՆ
Բերս, Մեծ Փողոց Հաֆորլո Բասաժին մօտ, 288
Այն րեւոյ եւ այն Դիւմբու Լոնտոնի
ՄԱՍՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փոքր Լոնտոնի Լոնտոնի Դիւմբու
Գոհամանդողլու խան
Կըքտեղի եւ Լե Դիւմբու Լոնտոնի
ԱՍՏԵՐՈՒՆԻՐ ԶԱՍՏԵՐԵԼՈՐՄԱՆ ԵՒ ԴՈՒՍԺ
Այլատուութիւնք կը կատարուին տանց մէջ
12 քապիկէ լուսանկարներ չինել տուող
Իրաւունք ունի 50X60 մեծութեամբ իր
մէկ լուսանկարը ստանալու
(4) 6—52

Ֆ. ՎԻԼՀԵԼՍ ՎԻՆԲԵԼԵՐ (F. Wilh. Winkler)

ՓՈՐԱԳՐԻՉ
Հաստատեալ 1886ին
Բերս, Մեծ Փողոց, Թեքրէ. քիւ 544
ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՓՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
մետաղներու, վիզուկի եւայնի վրայ
Պատրաստութիւն գունաւոր պիտակներու (եաֆրա)
Բաւուրէ կնիքներու պատրաստութիւն
Կապարկներու ձուլարան կնքելու համար
Գաւառներէ կըքտեղուին յանձնարարութիւններ
Ֆ. Վիլհ. Վինբելեր միակ ներկայացուցիչն է
«Ա.Դ.Լ.Ը» գրի մեքենային
(5) 6—13

ԼԱ ՍԵԼԵՐԻԴԵ

Ապահովագրական Ընկերութիւն
Ապակեղինաց եւ հայելիներու կտրելուն դէմ
Ընդհ. Գործակալ Թուրքիոյ ԱՐՇԱԿ ՌԻՆՃԵԱՆ
Ղալաթիա, Օսթ. Պանքային դէմ
Թանքապրուն խան 23—52

ՍԱՎՈՅԱ SAVOIA

ԴՐԱՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ
Ի ՏԱԼԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Դրամագրոշիս 2,000,000 Լոնդ. լիւռ
Ընդհ. Գործակալ Լեոն ՍԱՍՏՈՒՐ
Կալսքա, ձեռիտ խան
(8) 5—52